

2012. március

imborá

kíváncsi diákok lapja

CIMBORÁK JÓ BARÁTJA

Nyolcvan éve született
Forró László

6. oldal

KÓNYA ÉVA ROVATA

A ráolvasástól a
szervátültetésig (1.)

20. oldal

Orbán Ferenc zenész és a Cimbora illusztrációs pályázata

FŐDÍJ: részvétel a 12. nyári Cimbora Kaláka táborban

Pályázni lehet az alább felsorolt mondókák, gyermekdalok illusztrációjával:

- Béka a fa tövén...
- Megfogtam egy szúnyogot...
- Ül az asztal alatt (macska és egér)...
- Csiga-biga gyere ki...
- Csip-csip csóka ...
- Nyuszi ül a fűben...
- A gúnárom fekete...
- Házasodik a tücsök...
- Kecske ment a kis kertbe...
- Száraz tónak nedves partján..
- Hull a hó, mesebeli álom...
- Kis kacsza fürdik...
- Szarkatánc
- Fáj a kutyámnak...
- Gyertek haza lúdjaim...

A legjobb rajzok megjelennek a készülő CD mellékletében.

Technika: szabadon választható képzőművészeti technika.

Méret: A/4

Beküldés módja: az elkészült műveket a Cimbora-szerkesztőség postacímére várja a bíráló bizottság.

Beküldési határidő: 2012. április 10.

CIMBORA – 2012. március, XXIII. évfolyam
Szórakoztató irodalmi, kulturális folyóirat
10–15 éves diákoknak
ISSN 1222-1910

A Cimbora árát a Cimbora Alapítvány bankszámlájára várjuk:
Cont IBAN: RO14BRDE150SV01455331500,
BRD. Sf. Gheorghe, Fundația Cimbora,
Cod fiscal: 8259184

Főszerkesztő: Farkas Kinga
Munkatársak: Bogdán László, Csillag István, Forrai Tibor,
Keszeg Ágnes, Keszeg Vilmos, Kónya Éva, Köllő Zsolt,
Vetrő Bodoni Barnabás, Zsigmond Győző

A borítón Keszeg Ágnes rajza.
Borítóterv, könyvtipográfia és nyomdai előkészítés: Csillag István
Kiadja a sepsiszentgyörgyi Cimbora Alapítvány.
Készült a sepsiszentgyörgyi T3 Kiadó nyomdájában.

Szerkesztőség: Cimbora szerkesztőség, Szabadság tér 7. szám,
Sepsiszentgyörgy, 520055, Kovászna megye, Románia
E-mail: cimboramail@gmail.com
Web: www.cimbora.net

TÁMOGATÓINK

Kovászna Megye
Tanácsa

Sepsiszentgyörgy
Város Tanácsa

Román Kulturális
és Örökségvédelmi
Minisztérium

COMMUNITAS
ALAPÍTVÁNY
Alapította az RMDSZ

Nemzeti Kulturális
Alapprogram

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Nonprofit Zrt.

Bethlen Gábor Alap

Tartalom

Cimbirodalom

FEKETE VINCE

Cincogósi Elemér (Verses meseregény)

Negyedik cin 4. oldal

Cimborák jó barátja

Nyolcvan éve született Forró László 6. oldal

EDŐSÁGOK (1.)

Csavargások a becsavarodás útján 10. oldal

VÉGH BALÁZS BÉLA rovata

„Az én szívemben boldogok a tárgyak”

Rigó Béla: Óra-dal 11. oldal

MUHI SÁNDOR

Idő 12. oldal

Történetes történelem

EGRY GÁBOR rovata

Fák és erdők 13. oldal

Történetek a palackból

KESZEG VILMOS rovata

A házasságtörő asszony 14. oldal

Levél-tár-bűvár

JÓZSA LAJOS rovata

Továbbtanulás a 19. században 15. oldal

Időutazás az „átkosban”

NOVÁK CSABA ZOLTÁN rovata

Börtönök és munkatáborok 16. oldal

Gombavilág vidékein

ZSIGMOND GYŐZŐ rovata

A kucsmagombák 17. oldal

Szín-tér

VETRÓ BODONI BARNABÁS rovata

Természet az ember alkotta világban

A szín-téren: Olafur Eliasson képzőművész 18. oldal

Barangoló

KÓNYA ÉVA rovata

A ráolvasástól a szervátültetésig (1) 20. oldal

Sámándob és bölcsek köve 21. oldal

Hogyan nézzünk filmet

SZÁNTAI JÁNOS rovata

Jó Sztori 26. oldal

Pad alatt

Cimbi naplója 27. oldal

Hegyen-völgyön kul-túra

KÖLLŐ ZSOLT rovata

Kirándulás a Csukás-hegységbe 28. oldal

Laterna Magica 29. oldal

Szócsavargó 32. oldal

Keresztrejtvény 33. oldal

Cimbi képtára 35. oldal

FEKETE VINCE

Cincoqósi Elemér

- Verses meseregény -

NEGYEDIK CIN

Amelyben a két barát útnak indul, és váratlanul egy patkánycsapat hálójába keveredik

Még csak alig pitymallodott,
útra kelt a két barát,
mire a nap reggel feljött,
koptatták az út porát,
úgy viháncolt a két pele,
örömben úgy játszott:
lökdösődtek meg lejtettek
ugrabugrás körtáncot.
Egyszer fűgén előszalad
jó messzire Elemér,
hamm, mondja egy nagy fa mögül,
mikor társa odaér.
Ágoston sem marad adós
ijesztgetős társának,
egyik útkanyarulatnál
úgy tesz, mint ki elfáradt,
s leül kicsit megpihenni
oldalt az útpadkára,
s mire Eli észbe kapna,
csak hült helyét találja.

- Hol vagy? - kérdezi vidáman
Elemér és megtorpan.
- Itt volt előbb, hisz itt láttam.
De hát akkor most hol van?
Szalad be a bokrok mögé;
patak partja, hegyoldal,
vagy a föld elnyelte volna
Pele Ágost ezúttal?
Hótrémülten fut előre,
fel a fákra és vissza,
kiabál, hogy kifér torkán,
hangját a táj elissza,
majd perc múlva visszaverik
dombok, völgyek, szegletek,
hogy Elemér testecskeje,
mint a lapu, úgy remeg.

Hahó, mondja, azután meg
jó hangosan kiáltja.
Háromszor megismételi
a visszhang is. Hiába.
Jól van, mondja, s legyint egyet
a visszhangzó hegyeknek,
fordíthatok most már hátat,

hol a nap kelt, keletnek.
- Isten veled, jó pajtásom,
soha nem feledlek el,
mikor csak rád gondolkodom,
azt én száraz szemekkel
ki nem bírom; hogy te milyen
bölcs levél, hogyha esett
szálas eső, ha egy zápor
váratlanul érkezett,
rögtön te odúba bújtál,
és így meg nem verhetett,
és még olyan okos voltál,
mikor tested reszketett,
tudtad, hogy félsz valamitől,
vagy csak fázol, úgy lehet.
Nem hinném, hogy egér nálad
okosabb még született.
S tudtad azt is, cseremakkok

- micsa ész meg képzelet! -
nem mászol, de az erdőben,
cserefákon teremnek;
s ez mind semmi, mert te milyen
ügyes iszkoló valál,
három csigát előztél meg,
ha kergetett egy sakál;
s mikor aztán jött a nagy hó,
novembertől tavaszig,
tudtad te, hogy míg aluszol,
szinte mindig havazik,
s hogy a hóból lesz a lucsok,
s ha nem, akkor fordítva;
sajna, már a hű barátod
mindhiába szólít ma...

Ez már sok volt, nem bírta hát,
hahotázva jött elé
egy bokorból, s hasát fogta
Ágoston, a pelegér.
- Igaz barát, ki így sirat
el egy eltűnt, hű társat,
nosza, pajtás, kiderült most,
közülünk ki nyelt nyársat.
Fel az útra, szedjük lábunk
jó szaporán, siessünk,
amott egy nagy dombot látok,
amögül most kilesünk.
Mi az, ami lent a völgyben,
míg szem ellát, elterül,
halkan piheg, mint ki alszik,
s mély álomba szenderült.

Egy fa mögül kukucsolt ki
a két fűrge farkinca,
de hogy lent mi zúg a völgyben,
sehogyan fel nem fogta.
Száz tornya volt, ezer kémény
fújt füstöt és pipázott.
- Olyan, mint egy nagy falu ez.
- No, még csak ez hiányzott!
Lent a mélyből hangok jöttek,
surrogás meg berregés,
fülük tutturuttút hallott,
s vitte a szél szertesét.

És akkor mély levegőt vett,
és így szólott Elemér:
– Tudom, mi az, ami itten
bodros füstöt eregél.
Mért jártam én anyni helyen,
nem csak itthon, külföldön,
mért rágtam át anyni könyvet,
hogya tőle a háj nőjön?
Mert nem egyéb, ami ott van,
hú barátom, jó Ágost,
láthatunk a nagyvilágban
nem csak egyet, de számost.
Nem falu ez, város immár,
hol sok ezren élének,
hogya az utcán és járdákon
egymástól alig férnek.
Veszedelmes az ilyen hely
minden vándor egérnek,
mégis vannak sokan, akik
ily helyeken megélnek.
Nos, hát az a javaslatom
ez az egy van, s nem számos,
hogya egy kisebb kerülővel
nézzük meg ezt a várost.
Hümmögött a másik pele,
csak ámult szeme-szája,
s elindultak hősiesen
a város irányába.

És hogya a szélére értek,
láttak kertet, barakkot,
*istálló*k is voltak ottan,
hol sok autó lakott,
figyelmesekek lettek rögtön
holmi fura beszédre,
behúzódtak egy kanális
jól takaró mélyébe.
Többen voltak, kik kussoltak,
s egy beszélt, tán főnök volt,
osztotta az agyat éppen,
na de halljuk, hogyan szól:

– Figyuzzatok! Kinek lököm
ingyen én itt a sztorit?
Szedd össze magadat, haver,
mert a nadrágszj szorít!
Jól megjegyezd, nem felejték,
főképp azt, hogya kik azok,
akik nekem barátaim,
s kik közöttük a skacok,
akik nem hápognak némán,
s nem húznak nyúlmokaszint,
hogya bekrepál egy dolog,
s tudják, mi a pofaszint.
Én cincogom nektek, Oszci,
szedd hát össze magadat,

olyant fogunk kaszálni,
hogya eldobod az agyadat!
Ránts össze hát magad, haver,
szemet, fület kinyitni,
haláli kemény meló lesz,
de aztán fifti–fifti!
Eldörögtem százezerszer,
s nem megyek le sunyiba,
bármibe nem vágok belé,
csak tök tuti buliba!
Azért mondom, s ha kell, dallom,
sábádá meg ez meg az,
belépsz, szúrsz és leléceltél,
s azt sem kérded, pá, hogya vagy?
Te ütöd le, de hogya nem,
akkor téged kaszálnak,
s bőrod jó lesz lent a mélyben,
a férgeknek zabának.
Jól figyejje’, kék öcsisajt,
neked mondja a góré,
ha nincs hiba, akkor biztos,
borítékolt a lóvé.
Nem várod meg, míg a másik
öblöblöblö, neked ront,
pillanat csak, mondd ekkor:
megölöd, megeszed, pont!
Nos, patkányim, ez a dörgés,
subizzatok, varangyok,
nem lököm tovább a dumát,
mert ma sekélyes vagyok,
és aki nem fogja szómat,
százra bizti, eltaknyol,
elesik a rabolt cucctól,
s mint a rossz ló, elpatkol,
s ellesz lent a kukacok közt,
ellesz ott, mint a befőtt...
Remélem, hogya agyalágya
mindenkinek már benőtt.

Ám semmi gáz, csak nyugisan,
én előre elhúzó,
cukkoljátok magatokat,
sok tetentők őstúzó.

Hinnye, azt a a..., a kanális
szinte-szinte beszakadt,
úgy mocorgott rácsa mögött
a két barát ezalatt.
Nem kétséges, hogya kik voltak,
akik itten készültek,
s az sem, hogya a góré ki volt,
s mik voltak itt a téték.
Patkánycapat, rablásra kész,
Főnök őket szpicselei,
ölni mennek, meg rabolni,
Oszci főnök emberi,
mert úgy hívták a fő gurut,
Oszkár fő-rablópatkány.
Sóhajtozott a két pele:
– Jaj, velünk most hogya lesz már?
Mert a főnök arra indul,
hol reszket a két betyár,
arra indul, jaj, Istenem,
és fölöttük, jaj, megáll.

– Jó szerencsét, barátocskák,
hát ti itten mit csáltok?
Szól is *bátran* Cincogósi,
hogya aszongya: – Hukk, hákk, hokk...
– Mit mondtál te bundapecér,
te nagyszerű dalia,
mit makogsz itt összevissza,
mondjad bátran, na mija?
– Édes drága rabló bácsi,
ezek itten mi vagyunk...
– Látom díszes pofátokat –
és röhögött egy nagyot, ►

Csillag István illusztrációi

Nyolcvan éve született Forró László Cimborák jó barátja

Forró László 1932. február 18-án látta meg a napvilágot Sepsiszentgyörgyön. Édesapja tisztviselő, édesanyja szövőgyári munkásnő volt. Tizenegy éves, amikor édesapja – a Don-kanyart is megjárva – orosz fogásba esik. Tizenhat éves korában elveszíti édesanyját, nagyszülei gondjára marad. Az éppen induló kommunista rendszer fiatalokat toboroz vasútépítésre, és a középiskolás Lackó fogja magát, se szó, se beszéd, kimegy az állomásra, és felszáll a Szálva–Visó felé induló vonatra. Nagypapa könyörgésére hajlandó lemondani tervéről, és folytatja tanulmányait a Székely Mikó Kollégiumban.

Még nem érettségizik, amikor első írását elküldi az akkori ifjúsági lapnak, a Bukarestben szerkesztett *Pionírnak*. Ösztönző szerkesztői levelet kap, tudósítását megjelentetik. Ekkor dönthette el, hogy író, újságíró lesz (azért írom feltételes módban, mert bár sokat mesélt nekünk gyermekkoráról, erről valahogy nem került szó). Beiratkozik a kolozsvári Bolyai Egyetem történelem szakára, s még mielőtt államvizsgára áll, jelentkezik a szintén Bukarestben ki-

adott magyar napilap, az *Előre* újságírotoborzó felhívására. Ott is próbálgatja tollát tudósításokkal, míg aztán ismét a *Pionír* szerkesztőségénél köt ki, szerkesztőként. A lapot az 1960-as évek végén átkeresztelik, *Jóbarát*ként ismerik a mai szülők-nagyszülők. A *Jóbarát* szerkesztőgárdájában olyan emberekkel találkozik, akik hozzá hasonlóan szívükön viselik a gyermekek, az ifjak értelmes, a kommunista ideológiát lehetőleg mellőző nevelésének gondját. Kitalálták a Tan-tárgy Olimpia, T. O. versenysorozatot, amelynek minden évben más-más témát választottak. Így született meg többek között a Zsuzsi és Andris babák gyűjteménye, amely ma a kézdivásárhelyi múzeumban látható, s páratlan értéket képvisel, hiszen Erdély minden zegzugából küldték be a gyerekek az aradi baba méretére szabott, hiteles, eredeti anyagokból készült népviseleteket. Szintén a T. O.-sok gyűjtését használta fel Szabó T. E. Attila a Péntek Jánossal együtt írt, *Ezerjófű* című, népi növényneveket, gyógymódokat feldolgozó könyvéhez. Gazda Klára etnográfus *Esztelneki gyermekjátékok* című könyvéhez pedig a *Jóbarát* versenyére beérkezett tárgyakat, leírásokat használta forrásként.

Mindezek mellett számtalan akkori kiskamasz, mai korosodó felnőtt tölthetett évente egy hetet, tíz napot a T. O.-táborokban, minden esztendőben másutt, közös kirándulásokat téve a magyarság meghatározó helyszí-

► s hátraszólt a többieknek –,
gyertek ide, gyorsan, hé,
két pelé áll még a talpán,
nem adnám semmi pénzér'.
S odajönnék, összefutnak
patkányék a csodára,
hogyan lássák a két pelefít,
mint citeráz javába'.
– Állj – szól a főnök –, hagyjátok
a két ádáz nyulakat,
figyuzzátok, hogy remegnek,
mint az őszi hangulat,
hoppsza, gyorsan, Apró Sunyó,
mórikálj egy dalt nekik,
de olyant, még amilyenben
ketten kedvüket lelik.
Ugrik is az Apró nevű,
hogyan játsszon egy dallamot,
melyre a két pele aztán
táncra perdül, dalba fog.

– Sirmalmas tánc a haláltánc,
én is szeretem nagyon,
főképp, mikor mások járnak,
különösen azt fogom –
mond a főnök, s int is egyet,
s hoznak hatalmas puskát.
– Olyan édes zeneművet
hallotok most, kis fruskák,
melyet most szerezek nektek,
s nem hallott még fületek,
halljuk, hogyan szól a hangja,
de előbb kis köretet,
itt voltatok, hallottatok
minden hangot, minden szót,
tanúsíthatnátok, ha kell,
hogyan közöttünk hogy s mint volt,
ám legjobb a néma tanú,
az nem beszél senkinek,
remélhetem, kis lánykáim,
mind a ketten értitek –

s intett már a jobb mancsával,
azaz intett volna tán,
ha éppen e pillanatban
nem szól közbe egy patkány:

– Hagyjuk élve őket, Főnök,
mondok Neked valamit,
legyen ez a két pele a ...
legyenek ők a csalik.
Mért hullna a mi emberünk,
mért esne el egy patkány,
ilyen két hitvány peléért
egyébként sem oly nagy kár.
– Mondasz nekem, lökött agyú,
nem is semmit, valamit,
kötozzétek össze őket –
így a vezér – hamar, itt...

(Folytatása a következő
lapszámunkban)

neire. Örök barátságok köttettek, életre szóló élmények születtek ezen alkalmakkor – akárcsak a mai Cimbora-táborokban.

Aztán Forró László néhány évig kénytelen volt fordításokból élni, a kolozsvári *Utunk* (a mai *Helikon* elődje) számára írt bukaresti hangulatjelentéseket meg tárlatismertetőket. A kommunista rendszer bukása után visszatért régi szerkesztőségébe, amely immár a *Cimborát* adta ki, és el is költözött Bukarestből Sepsiszentgyörgyre.

A ti mai *Cimborát*okat Benedek Elek múlt század eleji lapjának utódjaként szerkesztette nyugdíjba vonulásáig. Felélesztette a régi Tantárgy Olimpiák hagyományát: a

Cimbora Kaláka éppen olyan érdekes és tanulságos számotokra, mint szüleitek, nagyszüleitek „jóbarátos” vetélkedése.

Tizenegy esztendővel ezelőtt, 2001. augusztus 11-én ért véget a cimborák jó barátjának élete.

Forró Eszter

Ma is érdemes kézbe venni 1967-ben írt, *A Nadrágtartó-király veresége* című ifjúsági regényét, amely Kovács Pista, a kiváló pionír barátainak írt naplója. Alább ebből olvashattok részleteket.

A rajzok Szász Dorián (1924–2005) munkái.

FORRÓ LÁSZLÓ

A Nadrágtartó-király veresége

(részletek)

Úgy morajlott a tenger, mintha tömbházunkban minden mosógépet egyszerre bekapcsoltak volna. Haragosan, mert a tenger majdnem mindig haragos. Egy páncélszekrény formájú ház állt a tenger partján. Az erkélye, mint egy nagy pocak, úgy dülledt a víz fölé. A sirályok sem repültek szívesen arra, mert egy fiú, akit Johnny kedvesemnek szólítottak, lövöldözni szokott rájuk.

Pedig a gyermekek szeretik a sirályokat. Egy rongyos kislány és egy rongyos kisfiú ott ült a pénzszekrény-villa mellett a szirten, és énekelt, pedig nem reggelizett még. A sirályok daloltak, és a kislány arra gondolt, milyen jó volna sirállá változni; sok-sok halat fogna, lenne mit enni. Testvérei és édesanyja mindig hófehér ruhában repdesnének.

Miszter Rekord, a Nadrágtartó-király, a villa tulajdonosa, nem hallotta a dalt. És azt sem tudta, hogy két kis éhes gyermek ül a szirten. S ha tudta, se bánta. Egyetlen gondja

volt ilyenkor reggel, hogy a habos kávéja ízletes legyen. Két rész tejszínhab, kávé, egy rész cukor és egy rész tej – így állította össze hét szakácsa minden reggel Rekord úr kávéját. Volt haddelhadd, ha véletlenül kevesebb tejszínhabot tettek bele. Rekord úr olyankor felmondott nekik. Tudta, hogy nem marad éhen, mert a vasrácsos kapu előtt mindig ott ácsorgott száz munkanélküli szakács, azok közül válogathatott. Kikérdezte őket, mennyit esznek. Amelyik azt mondta, hogy nem szereti a tejszínhabot, és egy héten egyszer eszik, azt felfogadta.

Miszter Rekord csak annyiban különbözött az újságokban látható cilinderes karikatúra-tőkésektől, hogy kávéivás közben nem szivarozott. Azok ugyanis állandóan szivaroznak.

Azon a reggelen Rekord úr valahova sietett, ezért csak amikor a kávé felét megitta, akkor vette észre, hogy a szakácsok egy rész cukor helyett egy rész sót tettek a habos kávéba. Prüszkölt, köhögött, alig tudták tisztába tenni.

A szakács, aki a sót keverte a kávéba, meg is állapította, hogy Rekord úr rossz nevelést kapott, nem tud rendesen enni. Bosszúból állt be szakácsnak a miszterhez, mert egy hónappal előbb elbocsátotta a gyárból. Gondolta, jól megsózza a kávéját. Sikerült neki!

Miszter Rekord, miután vörösre kiabálta magát, s elbocsátotta a hét szakácsot, lement a kapuhoz újakat válogatni. Közben a fia, Johnny, aki a sirályokat szokta lövöldözni, felébredt. Gyorsan az ágy lábához akasztott parafakalap után nyúlt, és kiment az udvarra. Azon törte a fejét, mit tehetne.

– Megvan! – csapott a homlokára, amikor megpillantotta a szunyókáló garázmestert.

Öreg ember volt már az, kevés fizetésért éjjel-nappal talpon áll, hogy ha Rekord úr el akar menni, előálljon rögtön a kocsival. Egész éjjel mosta a szép fekete Ford autót, s most egy keréktömlőn ülve elaludt a garázsban.

Johnny előhúzta vadászkeszét, és gyorsan beleütötte a kocsit két első kerekébe. Sípólva szabadult a gumikból a levegő, de a garázmester nem hallotta. Mélyen aludt szegény. Csak akkor rettent meg borzasztóan, amikor Rekord úr a kocsiórt csöngetett, és a Ford ott állt sebzetten, tehetetlenül, üres tömlőin térdelve.

Ki sem magyarázkodhatott.

Rekord úr fogta a munkakönyvét, és nagy betűkkel beleírta: MEGBÍZHATATLAN. Kidobta a könyvet az ablakon. Mehetett szegény garázmester, sehol sem vették fel. Estefelé a tengerparton látták. Ízlegette a sós szelet, és – szegyen ide, szégyen oda – sírt.

Rekord úr a telefonba üvöltött:

– Várjanak meg, kérem! Megsózták a tejszínhabomat. Kipukkant a gumim. Nem hagynak élni!

Taxit rendelt, és avval ment el arra a fontos értekezletre, amelyről senki sem tudta, hogy tulajdonképpen miért tartják.

(...)

A szobában ültem, és azon gondolkodtam, mit csináljak, hogyan szabaduljak a bonyodalomból. András jelentette a munkanélküliek szigetét a néptanácsnál, azután telefonált,

hogy nem igaz. Erna pedig meg van győződve, hogy a levelet titokban tartom. Mit tegyek?

Nem is sejtettem, hogy amíg én a fejemet törom, a néptanács elnöke nagyon mérges. Valami fontos okmányt sem írt alá, elrohant. Azt mondta: Várjanak, kérem, amíg visszajövök, erkölcsi kérdésekkel kell foglalkoznom az iskolában.

Az igazgatónk megtörölte a székét, mielőtt az elnököt helytel kínálta.

– Nem, kérem, nem ülök le. Sürgős megtanácskoznivalóm van a második pionírcsoport elnökével.

Maga az igazgató szaladt Réka után. A tornatanár pedig vigyázzt vezényelt, és úgy megtornáztatta az V. A-t, hogy csorgott rólu a verejték. A takarító bácsi éppen a tizenkettedik szilvás gombócot

ette, de abbahagyta, és sietett gyorsan az ablaktisztítást befejezni.

A néptanács elnöke ezalatt mérgesen járt le s fel az igazgatói szobában. – Rettenetes – gondolta –, ilyen jó iskola, a vasgyűjtésben elsők lettek, Kovács detektoros rádiót épített, és most éppen ez a kitűnő fiú hazudott. Ha-zu-dott – tagolta kétségbeesetten.

Hogy mit beszélt a csoportelnökünkkel, azt nem tudom, de Réka sápadtan elszaladt, láncriadóval összehívta a csoportot, olyan hamar, hogy mire az elnök visszatért a néptanácsához, és aláírta azt a fontos okmányt, már felcsendült az udvarunkon Réka hangja.

– Kezicsókolom, Kovács néni. Meg tetszik engedni, hogy itt tartuk meg rendkívüli összejövetelünket?

– Tartátok – felelte édesanyám.

Én, őszintén szólva, megrebentem, mint a madár, ha macskát érez, de tettetett jókedvvel fogadtam a belépőket.

– Szervusztok, srácok! Valljátok be, hogy játszani akartok, azért eszeltétek ki a mai összejövetelt!

A csoport azonban hallgatott. Én azt sem tudtam, mi lelt, csak ijedten nevetni kezdtem.

– Ha-ha-ha! Vagy beszéljessünk arról, mit csinálunk a vakációban? Tudjátok – hadartam –, a nagybátyám tudós kutató Mount-Barlyban. Felülök az expresszre, és meg sem állok...

Ekkor Réka rám ripakodott.

– Nem a szünidőről, a pionírbecsületről akarunk beszélni, Kovács!

Sejtettem, hogy nagy a baj, de mégis reménykedtem, hogy talán nem velem.

– Lungu? Lungu? – makogtam. – Lungu Avi megint megverte az öccsét?

– Jól rááll a száz: Lungu! Lungu! – kiáltotta Avi. – Te is lehetsz néha napirenden!

– É-é-én? – csodálkoztam, de a függőnytartó, amelyre hirtelen rápillantottam, már forgott függönyöstül. Olyan volt, mint valami fátyolos helikopter.

Szinte egyszerre válaszolták csodálkozásomra, hogy én lennék-e napirenden:

– Te!

– Őrizzük meg a fegyelmet! Üljetek le! – szólt Réka, majd hozzám fordult: – Te meg mit állsz ott, mint egy antenna?

Hebegtem:

– Nem é-értem...

– Mi sem! – vágott közbe Réka, és úgy, ahogy máskor is szokta, komolyan beszélni kezdett. – Mai rendkívüli csoport-összejövetelünket megnyitom. Kovács Pista ügyét kell megbeszelnünk. Mindannyian tudjuk, hogy félrevezette a helyi hatóságokat.

A félvezetett helyi hatóság a néptanács elnöke – gondoltam, és tapogatni kezdtem a fülem hegyét, amely erősen égett, viszketett. Réka megrovóan pillantott rám, úgy folytatta:

– Azt állította Kovács... – máskor Pistának mondott, de most még véletlenül sem hagyta el a vezetéknevet. Eből is meg a haragos nézéséből is tudtam, hogy nagy a baj.

– Azt merte állítani Kovács István pionír, hogy egy úrhajóról rakétával akarnak lőni a föld egyik, munkanélküliektől lakott szigetére. Titkos üzenetet kapott erről.

– Ha üzenetet kapott, akkor először a csoportnak kellett volna jelentenie!

– Hogyne – méltatlankodott Csipke Feri olyan erősen, hogy az abroszt is lehúzta az asztalról. – Minket is ugrason? Ne jelentsen semmit! Hazugság.

Tovább nem tűrhettem, hogy gyalázzanak. Lélegzetet vettem, és úgy kiáltottam:

– Nem hazugság! Igaz!

– Csend! – próbált rendet teremteni Réka. – Aki beszélni akar, jelentkezzék... Egyre súlyosabb a helyzet, mert Kovács tagad. Bennünket is meg akar tévesztetni – elsírta magát. – Én... én... – szepegte – igazán nem is tudom, mit javasoljak.

Megsajnáltam szegényt, de eszembe jutott, hogy becsületemet sértegeti. Soha sem szoktam hazudni. Mérgesen ripakodtam rá:

– Azt javasold, hogy ne üssétek bele az orrotokat más magánügyeibe!

Csak ez hiányzott, mert Csipke rögtön felszökött, és a haját tépve ordított:

– Ha neked... neked magánügy! Magánügy, ha egy pionírról azt mondják: félvezetési a helyi hatóságokat, akkor... akkor szégyelld magad!

– Nem vezettem senkit félre! – kiáltottam vissza.

Turcu rám nézett, de csak félénken merte kérdezni:

– Igaz volna?

Lungu Avi azonnal letorkollta.

– Dehogyan igaz! Csak ne sajnáljátok!

Csipke szóra kapott megint.

– A elnök bácsi jött az iskolába, hogy megszidjon. Ilyen társunk van! Előbb hazudsz, aztán letagadod.

Legyintése, mellyel a beszédet befejezte, rosszabbul esett, mint az, amit mondott. De fel sem ocsúdhattam, már megint Avi kiabált, és olyant, hogy a szívem majd meghasadt belé. Azt mondta:

– Én javaslom: ne engedjük, hogy a nagybátyjánál nyaraljon.

Réka szapult tovább:

– Szégyent hozol arra a nagyszerű emberre.

Lungu nem nyughatott:

– Nem érdemli meg – kiáltotta –, hogy ilyen nagybátyja legyen! Javasolom a csoportnak: írjunk levelet, s kérjük meg, mondjon le az öccséről mint méltatlanról.

– Írjunk, írjunk! – kiabálták.

Én csak ültem szomorúan. Éreztem: egyedül vagyok. Nem mondhatom meg az igazat sem, mert Erna így kívánta. S hiába is mondanám, nem hinnék.

Közben papírt, tollat kerítettek, és Réka (az ő írása a leg-szebb) írni kezdte:

Tisztelt Popa bácsi!...

Csipke tollbamondta az első részt:

– Csoportunk úgy határozott, hogy Pistát nem engedi a nyáron Önhöz, mert súlyos vétség terheli: félvezetete a helyi hatóságokat.

Amikor Lungu közbeszólt, és azt diktálta: – Felszólítjuk, hogy mint Önhöz méltatlan személyről mondjon le Pistáról, ne legyen a nagybátyja – nem bírtam tovább, felugrottam.

– Nem! – kiáltottam. – Füttyölök a határozatokra! Ha... Ha a fejetekre álltok, akkor is elmegyek!

Otthagytam őket. Kimentem a kertbe, s leültem az ablak alá búslakodni. De közben azért figyeltem. Hallottam, hogy Réka, mintha megbánta volna, hogy olyan keményen megdorgált, azt mondta:

– Pista sohasem hazudott.

– Ez igaz – mondta Turcu. – Hazugságon még nem értük.

A csoport megjegyzései:

Nem hiszem, hogy ilyen rossz csoportelnök volnék. Nem így beszélek, és jobban kézben tudom tartani az összejövetelt. Ilyen rendetlenség, kiabálás megengedhetetlen.

RÉKA

Én nem szoktam tépni a hajamat. Az elején még azt írtad, hogy régész a bátyád. Most van egy külföldi tudós is. Ha így szaporodik a rokonság, sokan lesztek.

CSIPKE FERENC

1. Én nem mondom, hogy rossz csoportelnök vagy, Réka. De, ha nagy az izgalom, akkor másképpen viselkedik az ember. Csipke tépné olyankor a haját.

2. Tudós nagybátyám is van, mert én akarom. Elképzeltem, hogy van egy nagybátyám Mount-Barlyban, aki lakatos volt, aztán addig tanult, amíg tudós lett, és kiküldték három évre a kibernetikát tanulmányozni. A kibernetika fontos tudomány, az automata üzemek működésében, az úrkutatásban meg mindenben sokat segít. Ezt tanulmányozza a bátyám Mount-Barlyban. A vakációra természetesen mindig meghív, s olyankor nagyon érdekes dolgokat látok.

EDŐSÁGOK (1.)

Csavarqások a becsavarodás útján

Néha ékes anyanyelvem igazi ékként beáll a fejembe. Mondok valamit, megértem, amit mondtam – és megtorpanok. Az egyik ilyen nagy megtorpanásomat a *becsavarodik* szó jelentése okozta. Becsavarodunk, de mibe is csavarodunk bele? Ki az, aki becsavarodik? Általában azt az embert illetjük ezzel a jelzővel, aki egy kicsit meghibbant. De ha egy kicsit elcsavargunk a szó mentén, rájövünk, gyakran csavarodunk be mi magunk is saját gondolatainkba.

Leginkább sétálás közben fordul elő ez velem. Bár sétálni indulok, azon kapom magam, hogy lábam alig képes tartani a lépést gondolataimmal, és a sétálás könnyen átbillen javában loholásba. Ilyenkor lefárasztom saját magam.

Belegabalyodom gondolataim hálójába. Bevillan egy kép, megcsap egy illat, meglátok egy ismerős arcot, és hihetetlen gyorsasággal ugrok egyik témáról a másikra. Nem figyelek a lépteimre, a környezetemre, a lélegzetemre, pedig sétálni indultam, kiszellőztetni a fejem. Ehelyett viszont beülleszttem magam a monológjaimba, a vitákba, mert hajaj, milyen jól lehet magunkban vitázni másokkal, és, ami még rosszabb, képes vagyok bepánikoltatni saját magam.

Mondok egy egyszerű példát arra, hogyan ronthatysz a saját teljesítményeden például felmérő előtt. Tegyük fel, van már egy rossz jegyed, tanultál, de az önbizalmad nem éppen ragyogó. Izgulsz, még pár perc, és bejön a tanár. És beugrik a gondolat, mi lesz, ha nem írom meg a szükséges jegyet? Akkor biztosan elvágunk, és, ha el-

vágunk, akkor nem mehetek bulizni, vagy ki a városba a barátokkal, mozizni, kirándulni stb. Ennek következtében ismét elúszik egy esély, hogy az Ő társaságában lehessenek, és akkor lótték mindennek. Mire bejön a tanár, olyan sikeresen felhúztad és felizgattad magad, hogy lehet, valóban összejön neked, és nem írod meg az átmenő jegyet.

Mit lehet tenni ilyenkor? Bár én most már nem állok vizsgák előtt, attól még így működnek az én gondolataim is. Ha nem vagyok résen, bizony, becsavarodom, és oda a drága jelenlétem, elpocsékoltam energiáimat, figyelme-

met, jöhet a letargia. De rájöttem, ha idejében elcsípem a becsavarni készülő gondolatom, és olyankor visszatérek a jelen helyzetbe, abba, ami konkrétan akkor és ott történik velem, akkor van esélyem, hogy összeszedett és ugyanakkor laza maradjak. Ha nagyon izgulok, segít, ha elszámolok tízig, iszom egy korty vizet, becsukott szemmel pár percig mélyeket lélegzem, és közben ezekre figyelek, a számolásra, a víz útjára, a lélegzetemre. Eleinte nehezen megy, mert a gondolatok nagyon erőszakosak tudnak lenni, ragadnának rögtön magukkal, de egy kis gyakorlattal sikerülhet.

Érdemes kipróbálni, elsőre talán nem pont felmérő előtt, hanem egy nem túl rizikós helyzetben. Könnyű, tiszta lélegzeteket kívánok!

Gergely Edő

VÉGH BALÁZS BÉLA

„Az én szívemben boldogok a tárgyak”

RIGÓ BÉLA

Óra-dal

Hallgassanak meg, kérem
– a karóra dalolt –,
dédapám réges-régen
egy homokóra volt.

Percei hulltak egyre,
míg végül is lejárt,
de mindig ujrakezdte,
és mindig fejre állt.

De föltörvén a mélyből
– büszke rá módfelett –,
mindhárom gyermekéből
már ingaóra lett.

Toronyórának tették
az elsőt – szép e rang.
Hitték szavát, követték
ember és nagyharang.

A másik is kirukkolt.
Hogy megszeressük őt,

félóránként kakukkolt.
Így mérte az időt.

Legkedvesebb a lánya
volt neki mindazért,
ki talpig porcelánba
öltöztetve – zenélt.

Apám egy utcasarkon
mint villanyóra állt,
őt bámulta kitarton,
ki randevúra várt.

Anyám egy fáradt vekker,
álmokkal van tele.
Szorong, hogy jön a reggel,
s felsír hajnalfele.

A bátyám stopperóra.
Száz verseny és rekord
emléke rárakódva,
mint por és rozsdafolt.

Rigó Béla

Néma kvarcóra-kislány
a gyermekem, szegény.
Egy ős homokszem-kristály
van szíve közepén.

A gyermekirodalomban kedvelt téma az óra-családtörténet; prózában és lírában egyaránt születtek értékes alkotások erre vonatkozóan. A szerzők váltakozva alkalmazzák azokat a klasszikus és modern eljárásokat, amelyekkel megszólaltathatják, életre kelthetik az óra-családtagokat, ilyen az antropomorfizálás, az animisztikus-mitikus megjelenítés stb.

Rigó Béla a lehetséges formaváltozatok közül a dalt választotta a téma megverseléséhez. A dalban megszólaló személyes líra ellensúlyozza a családtörténet epikus jellegét, ugyanakkor megerősíti a lírai én szubjektív kötődését a választott témához. A lírai történet egyben az óragyártás története is, a homokórától a kvarcóráig mutatja be a vers az ismert óratípusokat: a homokórát, az ingaórát, a toronyórát, a kakukkos órát, az asztali órát, a villanyórát, az ébresztőórát, a stopperórát és a kvarcórát. A költő nem csupán óratípusokat, hanem jellemeket is felsorakoztat az antropomorfizáló költészet eszközeivel. A miniatűr órasorsokban emberi sorsokat mutat be: az óracsaládnak és egyes tagjainak felemelkedését, egyéni karrierjét az emelkedő hanglejtésű verssorok érzékeltetik. Az időmértékes verselésből ismert jambusok és spondeusok jelenléte op-

timizmust kölcsönöz a szemérmes lírai vallomásnak. Kivétel csupán az anya és a kislány sorsáról szóló, borúsabb hangvételű nyolcadik és tizedik versszak; rejtett utalásaiból a modern kor emberire ismerhetünk.

A lírai alany szerepében megszólaló karóráról tudunk meg a legkedvesebbet, egyéniségét közvetett módon ismerhetjük meg, abból, ahogyan másokról beszél. Ennek ellenére vele tudunk a legegyszerűbben azonosulni, megkönnyíti ezt számunkra vonzó őszintesége. Az óracsalád negyedik nemzedékéhez tartozó karóra személyes hangon mondja el családjá történetét, felmenőiről és utódairól szeretettel és rajongással beszél. Dalszerű megszólalásának jellegzetessége a múlthoz, illetve az őshöz való vonzódás, hangjában nosztalgia érződik letűnt korok, családtagok és elvesztett személyi értékek iránt. Ez a legutolsó versszak olvasásakor derül ki igazán: a modern korról, a divattal, az új óratípusokkal megváltozik az időmérő eszközök karaktere. A külső vagy formai jellegvesztéssel együtt degradálódnak a személyiségjegyek is. Ezzel magyarázható a mindennapi nyelvhasználatban homokszemként ismert kvarckristály kettős megítélése: a második versszakban hasznos tarto-

Kézfogás az irodalommal

zéka, életető eleme a homokórának, az utolsóban pedig egyéniségromboló tényező.

A népes óracsaládból kiválasztott lírai alany (költői alteregó) szerencsés lelemény: a költő belülről

ismerteti meg velünk a családtörténetet, beavatottként mutatja meg az egyéni sorsokat, a nemzedéki folytonosságot, és hiteti el velünk az általa kitalált históriát.

Idő

Vajon miért van az, hogy az embereknek általában az idő ábrázolása kapcsán leginkább a Salvador Dalí festményén látható, a végtelen térben száradó ruhaként kiaggatott, képlékeny zsebórák ötlenek fel? Talán azért, mert a spanyol zseni hangsúlyozottan mendedzser-szellemű alkotó, aki hatásos tállással a bennünk rekedt szorongásokat is úgy tudja felkínálni, mint különleges ajándékot. Ő az órává torzult időt próbálja képeiben életre kelteni, és ezzel jelzi, hogy a kibékíthetetlen ellentét az ember és az eleve behatárolt lét között végleges, feloldhatatlan.

A homokóra – az idő természettől független mérésének legősibb eszköze – nagy valószínűség szerint középkori találmány, de az újjászületés korában már biztosan létezett, hiszen gyakran felbukkan a 16. századi alkotások képelemeként.

Nagyon szeretem, becsülöm a magyar származású német képzőművész, Albrecht Dürer (1471-1528) metszeteit; szerintem ő grafikus és csak másodsorban festő. A *Melankólia*, valamint a *Lovag, Halál, Ördög* című rézkarcainak visszatérő motívuma a homokóra, amely a reneszánsz idején az elmúlás attribútumává vált. Magabiztosan, élet és halál uraként halad a nemes, középkorú férfi gondosan felszerszámozott paripáján, míves, drága páncéljában, lándzsával, karddal, és útján makacsul, megkerülhetetlenül, leghatározottan útítárásként követi a Halál és az Ördög. A Halál kezében ott a homokóra, amely köztudottan a toronyóra, a zsebóra, a karóra, a villanyóra, a kvarcóra őse. Nevezhetnénk ezt a természettől egyre függetlenebbé váló ember egyik jelképének is, bár Dürer metszete sokkal inkább ördögi találmányára utal.

A művész egyik titokzatos, sok művészettörténész számára máig megfejthetetlennek tűnő alkotása a *Melankó-*

lia. Az előtérben tenyerébe hajtott fejjel ül a kompozíció angyal-alakja, aki fájdalommal, már-már elviselhetetlenül magányos. Legalább annyira egyedül van, mint a mögötte látható hatalmas, gondosan csiszolt, súlyos kötömb. Elhagyatottságát nem oldja az őt körülvevő eszközök, tárgyak halmaza sem. A gyalu, szegek, vonalzó, fűrész, körző, az övén lógó kulcsok, erszény, a malomkő, a bográcsban rotyogó leves a mindennapi élet forgatagában mások számára talán kapaszkodót, célt, elfoglaltságot jelenthetnek, de őt sokkal inkább a feje fölött látható, jelképes jelentéstartalommal is bíró tárgyak, utalások nyomasztják: a mérleg, a kisharang, a homokóra, a számmisztikát idéző táblázat. Tudósok sora kutatja évszázadok óta ezeknek a számoknak a rejtélyét, de megítélésem szerint itt sem a kód kitalálása lehet érdekes, a megfejtés sokkal inkább érzelmi, alkotói megközelítést igényel. Dürert neveztek az észak Leonardójának, tudós, kutató, újító művészenek, aki, úgy tűnik, hamar rájött, hogy az önmaga által gondosan, tehetséggel, szorgalommal felépített világ áldozata. Ez a babérkoszorús, magányos, szomorú, kiszolgáltatott, halandó angyal, a megszerzhető tapasztalat, tudás büszke birtokosa ugyanis nem más, mint maga a művész és mi valamennyien, akikben megszületett, megszülethetett az idő visszafordíthatatlanságának a gondolata. Többek között azért nevezhetjük tágabb értelemben kortársunknak őt, mert hozzánk hasonlóan pontosan tudta, hogy a siker, az elismerés senki számára sem nyújthat biztonságot, feloldozást, menedéket. Az ember egyetlen kapaszkodója, a melankólia lehetséges ellenfele, legyőzője Dürer szerint a hit, amelyre a grafikán egy távoli csillag bátorító fénye utal.

Albrecht Dürer: *Lovag, Halál, Ördög* (rézkarc, 1513)

Albrecht Dürer: *Melankólia* (rézkarc, 1514)

Muhi Sándor

Fák és erdők

Európa területének legnagyobb része sokáig nem művelt parcellákból, hanem erdőkből – olykor valódi vadonokból – állt. A megművelt, gabonát termő, abrakot kínáló, legelőként használt parcellák olykor kicsiny tisztásként helyezkedtek el több száz kilométeren húzódó, összefüggő erdő közepette. Ez jobbára nem is a falusiak tulajdona volt, legfeljebb használhatták, földesuraik előszeretettel tartották meg maguknak. Nem csak a vadászat miatt vagy éppen a disznók makkoltatására, hanem a kitermelhető fáért is. Tűzifának, építkezéshez, bányákba, sőt, faszénként még a kovácsműhelyek és vasöntödék számára is nélkülözhetetlen volt a fa. És persze a hatalmas erdők búvóhelyet kínáltak a törvényen kívülieknek is.

Mindez a 19. századra gyökeresen megváltozott. A gyarapodó lakosság egyre nagyobb terület termőre fordítását igényelte, az új technológiával dolgozó ipar számára már a kőszén biztosította az energiát, az erdők lassan visszaszorultak, mindenek előtt a mezőgazdaság számára nem sok jóval kecsegtető helyekre.

Így, persze, a hegyes vidékeken – köztük Erdélyben is – az erdő maradt a legkiterjedtebb, és az itt élők al-

kalmazkodtak is ehhez. A 19. század nagy változásai azonban ezt az országrészt sem kerültkék el. Az erdők már a 18. században is a korai ipari tevékenység (főként üveghuták, szappanfőzőműhelyek, vashámorok) bölcsői lehettek. Közben megszületett a tudományos erdőgazdálkodás is, a precízen elkészített vágástervekkel – ezek tartalmazták, hogy melyik erdőrészeket mikor termeljék ki –, a fokozatos újratelepítéssel, a fafajtáknak az igényeknek megfelelő válogatásával. Ehhez Selmezbányán, a mai Szlovákiában felsőfokú oktatási intézmény (bányászati és erdészeti akadémia) is alakult.

A következő évszázad már lényegében az erdőgazdálkodás iparosodását hozta. A gazdasági fejlődés, az építkezések, a fogyasztási javak készítésének tömegesedése (gondoljunk csak bele, mi minden készül fából egy egyszerű lakásban) vagy éppen a papír (filléres újságtól a papírpénzekig) felhasználásának kiszélesedése miatt a fa iránti kereslet egyre nőtt. A korábban hasznos, de kevésbé jövedelmezőnek tekintett erdőbirtokok hasznosításáért vállalkozók versenyeztek, hatalmas összegeket ígérve a tulajdonosoknak a fakitermelés lehetőségéért. Az erdélyi szászok erdőit például egy olasz tőkével alakult társaság vette bérbe, a pénzből pedig iskolák tucatjait lehetett segíteni.

Máshol is megindult a Kárpátok erdőinek iparszerű kitermelése. A Háromszék és Moldva határán található Kommandón egész falu nőtt ki a földből, a munkások lakásaival, a fűrészüzemmel, kaszinóval és a hatalmas erdei vasúthálózat üzemi épületeivel. A magasabb hegyekről siklók juttatták le a fát, ami aztán a gőzmozdony vontatta kisvasúttal jutott el Kommandóra és végül a Kovászna melletti vasútállomásra. A közeli Zabolán lakó Mikes Ármin gróf egész pályafutása „erdőüzlettel” telt, amolyan kapitalista grófként. Már a Kommandó környéki erdők kitermelésében is szerepet vállalt, majd az első világháború alatt Montegróban kapott lehetőséget hatalmas erdők hasznosítására – a hadiipar és a hadsereg biztos vevője volt. Erdészeti részvénytársasága a világháború után Romániában is fennmaradt, fáját Galacon keresztül még exportálták is. Versenytársai sokat panaszkodtak rá, mivel jó kapcsolatot ápolt a bukaresti kormánnyal is. Sőt, a magyar miniszterelnök, Bethlen István is közeli rokona volt, így aztán két országban is előnyökre számíthatott. Nem is hagyott fel az erdőüzlettel soha.

A kommandói sikló egy régi üdvözlőlapon
(forrás: www.kalandozok.blogspot.com)

A házasságtörő asszony

Kedves ifjú olvasóink, emlékeztek még, ugye, az egymástól tiltott szeretők két történetére? Kádár Kata és Gyulai Márton fiatalon a halált választja, amiért nem lehetnek egymáséi. Ennek a történetnek a happy enddel záruló változatával is megismerkedtünk, amikor is Molnár Bálint halottnak tetteti magát, hogy így csálja oda a tőle eltiltott Szép Ilonát. A most bemutatandó történetnek szintén két, a befejezésben eltérő változata van. Az egyiket szintén ismeritek már: a házasságtörés miatt megégetett asszony tragikus esetét.

Ebben a balladában a férj szintén váratlanul érkezik haza. Az udvarán ismeretlen ló abrakol, a fogason ismeretlen huszárcsákó, a polcon huszárcsizma, az asztalon huszárkard. Kérdésére a tetten ért feleség oly nagyokat füllent, hogy azt elhinni semmiképpen nem lehet. Azt bizonygatja, hogy a udvaron abrakoló ló tulajdonképpen fejőstehén, a huszárcsákó szűrőszita, a huszárcsizma virágváza, a huszárkard pedig fogpiszkáló. A férj mindegyik füllentést hitetlenkedve hallgatja. Sem felnyergelt fejőstehenet, sem fényes gombokkal ellátott szűrőszitát, sem virágvázát sarkantyúval, sem kétméteres fogpiszkálót nem látott még életében – mondja rendre. Amikor a szobába ér, és az ágyban ott találja felesége szeretőjét, a huszárt, akit az asszony szobacacának nevez, véget vet a hazudozásoknak. A házasságtörő asszony büntetése azonban távolról sem olyan kegyetlen, mint sorstársáé, a Barcsait szerető asszonyé. – *Ajtó megett vizes kötél / A hátadra száll, / S abból lesz a bál!* – hozza meg a döntést a megcsalt férj.

Láthatjátok tehát, hogy a ballada nem torkollik tragédiába, habár annak lehetőségét magában hor-

dozza. Nem ez az egyedüli ilyen jellegű balladánk. Molnár Bálint és Szép Ilona balladája mellett ismerjük az álruhában rendre a szegény és a gazdag leányhoz bekopogó királyfi, a haldokló férj halálhírét a táncban hitetlenkedve fogadó asszony, a szerető csábítását a gyávasága miatt visszautasító legény történetét. Ezeket a balladákat vígballadának nevezzük. Számuk kevesebb ugyan, mint a tragikus balladáké, azonban a magyar népköltészetnek becses darabjai ezek is.

Mostani történetünk frissebb keletű, mint az eddig ismertetett balladák. Az útját jól ismerjük. 1789-ben németre fordítottak egy angol balladát, ez 1790-ben ponyvakiadványban látott világot, és olyan népszerű olvasmány lett, hogy bekerült a szájhagyományba. Ezt a német balladát valaki magyar nyelvre is lefordította és elterjesztette. A német ponyvanyomtatvány megjelenése után fél évszázad sem telik el, és 1832-ben magyar folklórgyűjtők máris rátalálnak énekelt változatára. Az eltelt közel két évszázad alatt mintegy 100 változatban jegyezték le, a magyar nyelvterület legkülönbözőbb részein. Alább egy sepsiszentgyörgyi változatot olvashattok.

Tudjátok-e?

Albert Ernő 1954-től nyugdíjazásáig a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégium magyartanára volt. Tanítványait arra ösztönözte, hogy településükön, ismerőseik körében jegyezzék le az ismert népballadákat. A gyűjtés az 1960–1970-es évek fordulóján sikerrel járt, 886 népballadát eredményezett. Ebből 425 jelent meg a *Háromszéki népballadák* című kötetben, 1973-ban.

Édes feleségem

(A megcsalt férj)

– Édes feleségem!
– Mi bajod, angyalom?
– Mit keres a huszár lova
Ott az udvaron?

– Nem a huszár lova,
Édes angyalom,
Tegnap vettem fejőstehent,
Azt tettem oda.

– Mióta a világ
S a csillagos ég,
Fejőstehént felnyergelve
Sose láttam még!

– Édes feleségem!
– Mi bajod, angyalom?
– Mit keres a huszárcsákó
Ott a fogason?

– Nem huszárcsákó az,
Édes angyalom,
Tegnap vettem szűrőszitát,
Azt tettem oda.

– Mióta a világ
S a csillagos ég,
Szűrőszitát fényes gombbal
Sose láttam még!

– Édes feleségem!
– Mi bajod, angyalom?
– Mit keres a huszárcsizma
Ott a polcodon?

– Nem huszárcsizma az,
Édes angyalom,
Tegnap vettem virágvázát,
Azt tettem oda.

– Mióta a világ
S a csillagos ég,
Virágvázát sarkantyúval
Sose láttam még!
Édes feleségem!

– Mi bajod, angyalom?
– Mit keres a huszár kardja
Ott az asztalon?

– Nem a huszár kardja,
Édes angyalom,
Tegnap vettem fogpiszkálót,
Azt tettem oda.

– Mióta a világ
S a csillagos ég,
Kétméteres fogpiszkálót
Sose láttam még!

Édes feleségem!
– Mi bajod, angyalom?
– Mit keres a huszár maga
Ott az ágyamon?

– Nem a huszár maga,
Édes angyalom,
Beteg lett a szobacicám,
Azt tettem oda.

– Mióta a világ
S a csillagos ég,
Szobacicát nagy bajusszal
Sose láttam még!

Édes feleségem!
– Mi bajod, angyalom?
– Még ma este bál lesz nálunk,
Ha én akarom.
Körülnéz az asszony:
– Hol lesz itt a bál?
– Ajtó megett vizes kötél
A hátadra száll,
S abból lesz a bál!

(Sepsiszentgyörgy)

Közölve: Albert Ernő – Háromszéki népballadák. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1973. 371–373.

Keszeg Ágnes illusztrációja

JÓZSA LAJOS rovata • Levéltár-búvár

Továbbtanulás a 19. században

Kitűnő eredménnyel végezte alapfokú iskolai tanulmányait Krakkai András, aki Esztelneken született székely nemesi családban. Édesapja, Krakkai Mihály, mindent megtett, hogy gyermekét továbbtaníttassa, viszont anyagi lehetősége csekély volt. A főkormányzékhez fordult alapítványi segítségért. Nem volt egyedül, sokan pályáztak, mi azonban Krakkai levelét ismerhetjük a sepsiszentgyörgyi Állami Levéltárból:

Méltóságos Camerarius és Fő Administrátor Úr!

A múlt 1824. esztendőben folyamodtam vala a Felsőleges Királyi Guberniumhoz avégett, hogy a Kanátban iskolába járó Krakkai András nevezetű fiam kegyelmesen bevetessék, de semmiféle választ nem nyerhettem róla. Hová lett instanciám rezolúcióval máig sem tudom, melyre való nézve bizalmason folyamodom Nagyságotokhoz, hogy a nevezett fiamnak szemináriumra való bevitelére méltóztassanak a Felsőleges Királyi Guberniumhoz egy rekomandációt tenni.

Alázatos szegény szolgája Krakkai Mihály kézdizséki esztelneki nemes személy

Esztelnek, 30. augusztus 1825

Krakka András iskolai bizonyítványa is megtalálható a sepsiszentgyörgyi levéltárban. Két nagynevű tanár írta alá: Basilius Rigó és Franciscus Körösy

Börtönök és munkatáborok

A kommunista pártok vezetői úgy gondolták, csak akkor tudják megtartani hatalmukat és megvalósítani terveiket, ha megnyerik az emberek egy részének bizalmát, illetve sikerül semlegesíteniük azokat, akik ellenszegülnek vagy másképpen gondolkodnak. Hatalomra kerülésük után azonnal feltérképezték, kik a számukra legveszélyesebb személyek, csoportok, és megtették az első lépéseket annak érdekében, hogy kiiktassák őket a politikai, gazdasági és kulturális életből. Ilyen besorolás alá estek például az egyházak képviselői, ez egykori gyár- és földtulajdonosok, a régi politikai pártok képviselői, a gazdag falusi parasztság, az új rendszerrel együttműködni nem hajlandó értelmiségiek. A kiszemelt személyeket letartóztatták, (koholt) vádat emeltek ellenük és elítélték.

A legnagyobb letartóztatási hullámokra az 1940–1950-es években, az ún. sztálinista időszakban került sor. A legveszélyesebbnek tartott személyeket börtönbe vitték és szigorú felügyelet alatt őrizték. Márton Áron és több pap vagy szerzetes társa hosszú évekig raboskodott, amiért megtagadták a kommunista párttal való együttműködést. Romániában Szamosújváron, Máramarosszigeten és Pitești-en voltak a leghíresebb börtönök. Pitești azzal a történelembe, hogy a börtönvezetés nem elégedett meg a foglyok őrzésével, hanem át is szeretne volna nevelni őket. Kidolgoztak egy ún. átnevelő programot, amelynek a végén a tervek szerint az elítéltek hűséges követői és kiszolgálói lettek volna a kommunista pártnak. A cél az elítéltek személyiségének teljes megváltoztatása volt, egyfajta agymosás. Az ideológiai átképzést, a tanulást a legkeményebb fizikai erőszakkal, verésekkel, kínzással és megaláztatásokkal ötvözték. A cellatársaknak gyakran egymást kellett brutálisan megverniük, egymás szájába kellett köpniük, vagy hátrakötözött kézzel kellett teljesen forró ételt fogyasztaniuk. Másokat ún. munkatáborokba vitték, ahol nagyon mostoha

körülmények között, orvosi ellátás nélkül kellett dolgozniuk. A Szovjetunióban a munkatáborok egész hálózata alakult ki, amelyet Gulag-rendszernek hívtak. Egyes becslések szerint a Gulagon adott időpontban több mint egymillióan dolgoztak. Romániában a Duna-deltában, a Bărăgan mezején voltak a nagyobb munkatáborok. Nagyon sok ember dolgozott a Duna-Fekete-tenger csatorna megépítésén is. Magyarországon Recskén volt egy nagyobb tábor, erről Faludy György *Pokolbeli víg napjaim* című könyvében is olvashatunk. A politikailag megbízhatatlannak tartott fiatalokat besorozták ugyan a hadseregbe, de fegyvert nem kaptak, őket is munkaszolgálatra vitték. Megtörtént az is, hogy pusztán a társadalom megfélemlítése miatt tartóztattak le embereket, hogy senkinek se forduljon meg a fejében szembeszegülni a hatalommal. Arra is volt példa, hogy valakit pusztán személyes bosszú miatt tartóztattak le. Rossz viszonyba került valamelyik helyi pártvezetővel, és könnyen a letartóztatandó személyek listáján találta magát. A kisadorjáni születésű Szilágyi Domokos például a munkahelyén azzal a raktárossal került rossz viszonyba, aki a titkosrendőrség bedolgozója volt. Emiatt aztán három évet ült börtönben... A letartóztatottakról, elítéltekről a családtagok hosszú évekig hírt sem kaphattak.

Ebben a korszakban szintén jellemző volt, hogy a kommunista párt vezetőségében is sor került letartóztatásokra. Akikről úgy gondolták, hogy nem felelnek meg a párt célkitűzéseinek, eltávolították a vezetésből, vádat emeltek ellenük és elítélték őket. A magyarországi Rajk Lászlót és a román Lucrețiu Pătrășcanut ki is végezték. A kommunista párt egykori romániai kereskedelmi minisztere, Luka László és külügyminisztere, Ana Pauker 1952-től több évet raboskodott. Luka a börtönben halt meg, Pauker házi fogságban fejezte be földi pályafutását. Viszonylag szerencsésebbnek mondhatóak azok, akiket a pártvezetés megfosztott az állampolgárságától, és arra kényszerített, hogy külföldre távozzanak. Ezt általában az ismert közéleti személyiségek esetében alkalmazták. Így távozott a Szovjetunióból a Gulag szerzője, Szolzsenyicin, Romániából az egykori román király, Mihály. A letartóztatási hullámok idővel enyhültek, ideiglenesen akár abba is maradtak. Sztálin halála (1953) után a politikai foglyok egy részét szabadon engedték. Romániában 1964-ben vezettek be amnesztiát és engedtek több foglyot szabadon. A hatvanas évek végétől csak nagyon veszélyesnek tartott személyeket zárták börtönbe, a többieket a titkosrendőrség és a cenzúra révén tartották ellenőrzés alatt.

A Gulag-jelenségről Alekszandr Szolzsenyicin írt megrendítő riportkötetet *A Gulag-szigetecsoport* címmel

A kucsmagombák

Cseh kucsmagomba

A tavasz gombahírnökei a kucsmagombák is, de nem mindenki tud róluk, s aki tud, az sem mind szeretné, hogy másnak is tudomására jusson: létezik a finom kucsmagomba, s még ennyire sem szeretnék sokan, hogy lelőhelyeit eláruljuk. Ebben közrejátszik az is, hogy nem oly gyakori és nem oly tömeges az előfordulása, mint például a róka-gombáé. Van úgy, hogy egyik faluban közismert, a szomszéd-ban pedig nem vagy alig tudnak róla. Több esetben jelölik meg például a cseh kucsmagombát kedvenc gombaként. Nem véletlen, hogy régi adataink vannak arról, hogy a jobbágyok, illetve a szolgák vagy más, beszolgáltatással tartozók karácsonykor szárított kucsmagombát vittek ajándékba földesuruknak. Szinte mindenhol ennek a gombának a szárítmányával – általában két singnyivel – jelentkeztek uruknál karácsonytájt a szolgálattelvők.

A latinul *Morchella* és *Verpa* nevű gombák a mi kucsmagombáink. Kétségtelenül a legízletesebbek közé tartoznak mindazok számára, akik megismerték őket. Nagy előnyük, hogy nincs mérgező közöttük. A hozzájuk valamennyire hasonlító papsapka-gombáktól jól megkülönbözteti őket az, hogy a kettévágott gombakalap egyetlen üreget alkot, amazok meg többüregűek.

Carolus Clusius és Beythe István szójegyzékeiben *zömürchök*, *szemerchye* neveken szerepel már 1584-ben

is. Mátyus István *süveggomba* néven említi (1787). *Kucsmagomba* elnevezése csak a 18. század végén jelenik meg, akkortól azonban gyakori. Népszerűségét mindmáig megőrizte a magyarság körében.

Az előfordulás idejére utal másik neve, a *szenyörgygomba* (Csík, Kászon) – valóban, a székelységben Szent György-nap tájára tehető megjelenése. A termés idejére és a gomba alakjára egyaránt utaló népi neve is van: *őszi trottyosgomba*. Az egész magyar nyelvterületen a kucsmagombák leggyakrabban használt nevei: *kucsmagomba*, *szenyörgygomba*, *szömörcsög*.

Azon kevés gombáink egyike a kucsmagomba, amelynek szedését külön szóval is illetik egyes helyeken, így például Sepsiköröspatakon *suskázásnak*, *suskázni menésnek* mondják.

A népi konyha megbecsült nyersanyaga. Erről tanúskodnak recepteskönyveink, de több egyszerű és nagyszerű, a terepmunka során falun lejegyzett étel bemutatása is. Tudtommal főleg tokánynak és tojással készítik meg az egész magyar nyelvterületen. Valószínűleg ez az a gombánk, amelyet a ki nem terült csiperkén és özlábon kívül leggyakrabban készítenek el megtöltve tájainkon.

A világpiacon is a legkeresettebb ehető gombák egyike a kucsmagomba. Tartósításának legelterjedtebb módja a szárítás.

Nem olyan könnyű megtalálni, mint tartósítani a kucsmagombákat. Főleg, ha azok még nem vagy alig bújtak ki az avar alól. Könnyű ággal a kezükben, érzéssel és alaposan át szokták vizsgálni szakértőik a „suskás” helyeket. Van úgy, hogy valaki egyet sem lát meg belőlük egy bizonyos helyen, más pedig onnan akár meg is szedi vele kosarát.

Kevés olyan gombánk van, amely hímes tojásainkon is szerepel, sokszor nehéz is fajhoz kötni a mintát. Több gyimesi tojás-minta gombás, egy közülük (egy gyimesbükki) pedig éppenséggel kucsmagombás. Tudomásom szerint őriznek, őriztek ilyen gombás húsvéti tojásokat a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumban és a gyergyószárhegyi Lázár-kastélyban is.

Összegezésékképp megállapíthatjuk, hogy a kucsmagomba egyike legismertebb, legbecsültebb gombáinknak, ki-tüntetett hely illeti meg a magyar néphagyományban.

Természet az ember alkotta világban

A szín-téren: OLAFUR ELIASSON
képzőművész (1967, Koppenhága, Dánia)

„Azt hiszem, hogy térérzekem és tudatom skandináv gyökereimből fakad. A természet teljesen más szerepet játszana életemben, ha – tegyük fel – New York-ból származnék.”

Mostani „vendégművésznünk” Berlinben él és dolgozik. Műfaja egyfajta monumentális installáció, esetleg szobrászat építészettel összenőve, olyan elemi anyaghasználattal, mint a levegő, víz, köd, fény. A berlini Olafur Eliasson Studio 1995 óta működik mint kutatólaboratórium. Harmincöt tagú a csapata, kézművesektől elkezdve technikusokon, építészeken, művészeken, teoretikusokon át szakácsokig. Vele és neki dolgoznak, kísérleteznek, fejlesztenek. Létrehoznak és felépítenek különböző projekteket, műveket, kiállításokat. Az O.E.S. bevételének néhány százalékával saját alapítványukat (<http://121ethiopia.org>) tartja fenn, amely például most egy etióp rehabilitációs központot támogat, árva gyermekek sorsával foglalkozva.

„Szeretném azt hinni, hogy műveim visszatérhetnek a nézőhöz, olyan eszközként, amellyel újraértelmezhetjük helyzetünket a természetben – és ezáltal környezettudatosabb viszonyt alakíthatunk ki.”

Az O.E.S. egyik ilyen alkotása a gyönyörűre tervezett *Little Sun (Kis Nap)* című, virágra és napra emlékeztető, napelemes lámpa, amelyet ha négy órán keresztül a nap-sütésben hagyunk, öt órán át nyomja ki magából a fényt. Környezet- és zseb-barát, tízszer annyit tart, mint egy normál elemes, hordozható lámpa – árának egytized részéért.

Little Sun (Kis Nap)

Nekem erről egyből a Mezőtlábas Egyetem jutott eszembe, amit egy indiai fickó előadásából ismerek. Ott csak olyan földközeli, tanulatlan emberek taníthatnak, akik egyszerű,

ésszerű tudásukat adják át másoknak. Napenergiával, fel-fogott és tisztított esővízzel főznek, világítanak, és segítenek egymáson, eldugott falvak emberein, a természetadta lehetőségeket okosan és környezettudatosan kihasználva.

Eliasson képviselte Dániát az 50. Velencei Biennálén 2003-ban, majd a londoni Tate Modern turbinacsarnokában is kiállította felkavaró, *The Weather Project* (Az időjárás-projekt) című munkáját. Ebben a különös és lenyűgöző műben egy gigaméretű (18 000 watt, sárga utcalámpa-izzókból álló), Napra emlékeztető fényforrást, némi ködöt és egy hatalmas, eget helyettesítő tüköregyüttest találunk. Óriási szoláriumba gyűl a napimádók hada. A tapasztalatszerzésre, az érzékelésre, önreflexióra tereli figyelmünket a művész. Mi az, ami körülöttünk van, mitől működik, milyen, miért, hogyan viselkedünk a térben egyedül vagy csoportban. Behozza a zárt térbe a kintit. Az alkotó úgy fogalmaz: látod önmagad érzékelés, érzések közepette. Így a néző szerves részévé válik Eliasson szenzoriális műveinek, ezeket a címekben is megadott „a te...” kifejezéssel hangsúlyozva.

Feelings are facts (Érzéseink tények)

„Elmesélhetem, megmagyarázhatom, milyen érzés az, ha fázol, de a művészetem által megtapasztalhatod a hideget a szó szoros értelmében. A célom, hogy érzékennyé tegyem az embereket komplex kérdések iránt.”

2010-es *Feelings are facts* (Érzéseink tények) című, Ma Yansonggal együtt alkotott produkciója a látogató tér-érezékelését kezdi ki. Ez az installáció elbizonytalanítja a nézőt, mivel a látási viszonyokat erőteljesen befolyásolja a színes, sűrű köddel, a megdöntött fapadlóval, az alacsony mennyezettel és a kapaszkodók kiiktatásával. Több száz, különböző színű világítótest alkot rácsot a mennyezetben és ösvényeket a ködben. A néző saját megérzéseire hallgatva halad előre az ismeretlen felé, a szín diktálta vonalon. A dőlt padló csúszós, az erős fényeffektusoktól nem látszanak a falak, minden határtalannak tűnik. Nincs tér, nincs lét – ezt az érzést kelti. Merjünk-e ilyen módon előre menni?!

The Weather Project (Az időjárás-projekt)

A ráolvasástól a szervátültetésig (1)

Lapok a gyógyítás történetéből

A mondabeli Aeneas trójai királyfi sebének gyógyítása a Kr. u. 79-ben vulkáni hamu alá temetett Pompej egyik feltárt épületének falfestményén

Szent Apollóniát, a foghúzó felcserek, fogorvosok és fogfájósok védőszentjét többnyire méretes fogóval és kihúzott foggal ábrázták (Francisco de Zurbarán: Szent Apollónia, 1636)

Szent Kozma és Szent Damján reneszánszkori ábrázolásán a vizeletvizsgálat az orvostudományt, a gyógykenőcsös patikaedény a gyógyszerészetet jelképezi (Hans Süß táblaképei, 1505 körül)

Egy 1591-ben kiadott kínai orvosi könyv illusztrációján Lei Gong, a mennydörgés és a villámlás gonosz démonokat elűző istene felügyeli a gyógyszerek készítését

A honfoglalás kori sírok tanúsága szerint magyar eleink elterjedten alkalmazták a jelképes – talán rituális – koponyalékelést, kör alakú vagy elliptikus formákat vésvé a koponyacsont felületébe (László Gyula rajza)

Európa legelső orvostudományi egyeteme a salernói bencés rendi apátság kórházában a 10. századtól működő orvosi iskola volt (Avicenna Kánonok c. művének illusztrációja)

Sámándob és bölcsék köve

Bronzkori leletek tanúsága szerint már évezredekkel ezelőtt összeillesztettek törött csontokat, és sikeres koponyalékelést is végeztek, feltételezhetően az elmebaj gyógyítására („agyafűrt” ősiünk lékelt koponyája és ősi orvosi műszerek a budapesti Semmelweis Orvostörténeti Múzeum gyűjteményéből)

Őseink hite szerint a gyógyulás feltétele a betegek testébe férkőzött démonok, sárkányok, ártó szellemek kiűzése volt (Antonio Tempesta metszete, 1600 körül)

A sámánok és – a magyar néphit szerint foggal vagy tíznél több ujjal született, természetfeletti erejű – táltosok szelleműző, gyógyító eszközeinek egyike a sámándob volt (László Gyula rajza)

A legelső gyógyítók

Őskori eleink hittek a gonosz és a jó szellemek létezésében, azok ron-tást, betegséget okozó vagy éppen gyógyító erejében. Szertartásaikon varázslók, mágusok igyekeztek varázsigékkel, zajjal, tánccal elűzni az ártó démonokat és enyhíteni a betegek fájdalmát, testi-lelki szenvedését. Bár a legelterjedtebb gyógymód a varázslás, a szelleműzés és áldozatok bemutatása volt, már felismerték egyes füvek, virágok, gyökerek gyógyító hatását is. A gyógyulást pedig segítette a betegek hite a szertartások erejében és „orvosaik” hatalmában.

Az ősi gyógymódok közül sok fennmaradt a népi hiedelem- és szokásvilágban. Javások, látóemberek, füves-asszonyok gyógyítottak, gyógyítanak családi hagyományként őrzött praktikákkal: ráimádkozással, ráolvasással, kézrátéttel, ráfújással, leköpdöséssel stb.

Ókori orvosistének

Az ókori kultúrák többségében a betegséget és az orvoslás tudományát egyaránt isteni eredetűnek hitték.

Mezopotámiában Enki teremtő istent tisztelték a varázslás és a ráolvasás, Gulát a gyógyászat isteneként.

Az egyiptomi mitológiában Thot, az írás és a tudományok istene volt az orvosok védnöke, de a monda szerint a számos gyógyszert feltaláló Ízisz istennő is járatos volt az orvostudományban. A görög-római mitológiában a gyógyítás istene Aszklepiosz, illetve Aesculapius volt. Apollón napisten halandó fiát Kheirón, a bölcs kentaur tanította a varázssitalok keverésének tudományára és a gyógyítás művészetére. Amikor azonban egy halottat is sikerült feltámasztania, a haragvó (ám nem haragtartó) Zeusz előbb villámával halálra sújtotta, majd a gyógyítás halhatatlan istenévétette.

A Kr. e. 1. évezredből származó babilóniai pecsételő hengeren a beteget gyógyító papok mellett az orvosi pálcát tartó Gula istennő és elmaradhatatlan kutyája is feltűnik

A gyógyszertárak jelképévé vált, kígyós bottal ábrázolt Aszklepiosz és leánya, Hügieia, az egészség, a tisztaság és a közegészségügy istennője (ókori dombormű nyomán)

Az utóbb istenként tisztelt Imhotep – Dzsószer fáraó kancellárja, orvosa, legfőbb ácsa, szobrásza, vázakészítője és lépcsős piramisának tervezője – Héliopolisz főpapja is volt egyszemélyben (óegyiptomi papirusz)

Epikuro a Romanis Aesculapius ad verbi laem dñstentem sñficiu
Az ókor görög és római orvosai városról városra járvá nevelték a polgárokat a betegségek megelőzésére. (A kígyós bottal ábrázolt Aesculapius római polgárokat lát el tanácsokkal – Antonio Tempesta metszete, 1620 körül)

Az ókori Egyiptom orvosainak öltözete az ágyékkötő volt, az előkelőbbek díszes gallért is viseltek (thébai sírkamra falfestménye nyomán)

A kezelést alapos vizsgálat előzte meg: a tüdő zörejeit füllel hallgatták, a belső szervek elváltozásait tapintással állapították meg (a beteget kezelő Hippokratészt ábrázoló ókori dombormű)

Az ókor leghíresebb orvosai

Mezopotámiai agyagtáblákon, egyiptomi papirusztekerceken és görög kéziratokban megőrződött leírások bizonyítják, hogy évezredekkel ezelőtt a gyógyítás igen megbecsült – bár nem veszélytelen – hivatás volt.

A legelső ismert nevű orvost, a Kr. e. 13. században élt egyiptomi Imhotepet Nut égistennő fiának tartották, és halála után istenként tisztelték, az orvostudomány megalapítójának tartott görög Hippokratészt pedig

egyenesen Aszklépiosz leszármazottjának vélték.

Az ókori Egyiptom orvosai már „szakosodtak”, azaz csak egy-egy fajta betegséget gyógyítottak. Külön tiszttség volt „a palota szemorvosa”, „a palota gyomorbél-orvosa”, „a belső nedvek tudósa”, „a végbél őrzője” stb. Gyógyszereik – amint az alábbi, a Kr. e. 1500-as évekből való receptekből is kiténik – fűszerek, növényi nedvek (ricinus, ópium), balszámok, ásványi anyagok, illetve állati termékek voltak:

„Az orvos elegyítsen krokodilürüléket, denevérvért, gyíkhúst, tevenyálat,

békalábujjat és egyszarvúport...”, vagy: „Végy vizet, három disznószemet, antimont, ólmot, természetes mézet (...) keverd össze szépen, majd tedd a beteg fülébe...”

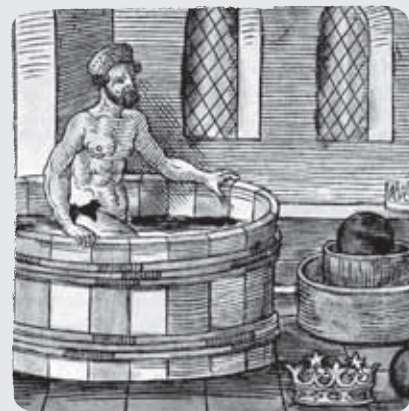
A mesterség titkai apáról fiúra szálltak, és halállal lakolt az az egyiptomi orvos, aki a recepteket vagy a kezelést hatékonyra tevő varázsigéket avatatlanoknak elárulta. Az Asszír Birodalom orvosait pedig szigorú törvények is készítették hivatásuk lelkiismeretes gyakorlására: „ha egy orvos valakit önhibájából megöl, vagy megvakít, vágassék le a keze”... (stb.).

Az ókori Egyiptom, Mezopotámia és Kína orvosai már alkalmazták a gyógyító kéz- és talpmasszázszt (egyiptomi orvos sírkamrájának falfestménye a Kr. e 2300-as évekből)

Az ókor leghíresebb orvosai – a görög Hippokratész és a római Galenus – az orvosok fejedelmeként emlegetett (koronával és bottal ábrázolt) középkori arab doktor, Avicenna társaságában (középkori metszet)

Míg az ókorban természetes volt a rendszeres tisztálkodás, a középkori uralkodók és főurak legtöbbje évente kétszer-háromszor fürdött, a köznép ennél is ritkábban

A sebészet évszázadokon át alacsonyabb rendű orvosi mesterségnek tekintették, a kisebb-nagyobb műtéteket kirurgusok (seborvosok), felcserek, borbélyok, kőmetszők végezték (eret vágó és bőrbetegséget kezelő borbélyok egy 16. századi metszeten)

Szent Rókuszt, az orvosok és a kórházak patrónusát többnyire kutyájával ábrázolták, amely – a monda szerint – a remeteéletet élő szentet betegsége idején táplálta (Agostino Carracci metszete, 1580)

A fájdalmat leghatásosabban enyhítő gyógymódok egyikének a Távol-Keleten és a nyugati országokban egyaránt a köpölyözést – felhevített kis üvegburák testre helyezését – tartották (kínai orvosi könyv illusztrációja)

A tapasztalatokat összegyűjtő és a tüneteket feljegyző orvosi iskolát Hippokratész, a Kr. e. 400 körül élt híres görög orvos teremtette meg. Nevéhez fűződik az orvosi etika napjainkban is érvényes elveinek megfogalmazása, erre emlékeztetnek az orvosi eskü szövegének szavai: „Orvosi tudásomat (...) a betegek testi-lelki javára, a betegségük gyógyítására fordítom...”

Orvoslás a „sötét” középkorban

A kora középkor évszázadaiban a betegséget Isten büntetésének

tekintették, böjttel, önkorbácsolással, fohászokkal „kezelték” a szenvedőket, és Isten akaratára – vagyis a beteg szervezetére – bízták a gyógyulást.

Az ókor gyógyító isteneinek szerepét keresztény védőszentek vették át. Az orvosok, felcserek, borbélyok és patikusok, valamint a betegek legfőbb patrónusai az Arábiában született Kozma és Damján voltak. A sebesült katonák és a pestisben szenvedők védelmezője Szent Sebestyén lett, Szent Balázs a torokbajok, Keresztelő Szent János a gyermekbetegségek ellen biztosított védelmet. A gyógykezelés elsősorban a kolos-

torok betegházaiban történt, és külön ispotályos rendek – Johanniták, Máltai Lovagrend, Német Lovagrend – alakultak a betegek és a sebesült lovagok ápolására.

A reneszánsz korában az ókori tudósok munkáinak tanulmányozása az orvostudományt is felfrissítette. Mátyás királyunk udvarában olyan neves orvos-polihisztorok gyógyítottak, mint az olasz Galeotto Marzio vagy a lengyel Ilkuzsi Márton. Számos magyar városban működtek világi betegházak, ispotályok, a budai és a pozsonyi egyetemeken pedig már orvosi kar is létesült.

A pulzus szaporaságának és ritmusának vizsgálata évezredek óta nélkülözhetetlen része a betegségek felismerésének (kínai orvosi könyv illusztrációja)

A belső szervek betegségeinek megállapításában – a „hallgatóság” és a tapintás mellett – fontos szerepe volt a vizelet tanulmányozásának (díszes kezdőbetű egy középkori orvosi kéziratból)

A lovagkorban az izsappakolás, a hajvágás és gyakran az érvágás és a köpölyözés is a fürdőkben történt, és orvosi könyvek hangsúlyozták a naponta egyszeri – de legalább háromnapenkénti – kézmosás szükségességét is (miniatúra a Manesse-kódexből)

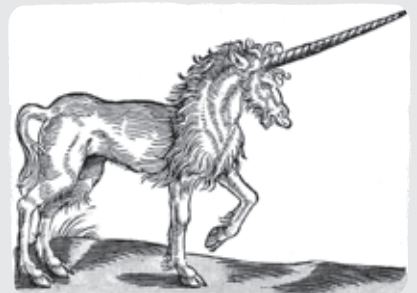

Középkori gyógyszertár, patikus és tanítványa egy 15. századi metszeten

Az emberi testre emlékeztető gyökerű mandagórának már az ókortól varázserőt, szelleműző, valamint nyugtató hatást tulajdonítottak, és meddőség, kígyómarás, életuntság elleni szerként használták

A méregdrága csodaszerek egyikét, a sohasem élt egyszarvú porrá tört szarvát bármilyen mérgezés ellen hatásosnak vélték még a 18. század végén is (illusztráció Az állatok története című, 1551-ben megjelent könyvből)

Évezredek csodaszerek, praktikák

Orvosok, sarlatánok és kuruzslók évszázadokon át próbálták csodaszereknek vélt készítményekkel gyógyítani a szenvedőket. Varázserőt tulajdonítottak egyes növényeknek (beléndek, mandagóra) és ásványoknak (drágakövek, gyémántpor). Sokáig hatásosnak vélték az ókori „ganéterápiát”, amint az a Méliusz Juhász Péter egyháztudós, botanikus 1578-ban kiadott *Herbáriumához* mellékelte alábbi receptből is kitűnik: torokgyík ellen „az feier ebszart földz mezben ('mézben'), es ted kender czeprüre ('csepüre'), es

hueen ('hüen') kösd az torkara, egy kis bor legyen benne”.

A hideglelés és a részegség ellen-szerének tartották a porrá tört emberi koponyát, és még az 1500-as években is minden betegség gyógyszerének vélték a múmiaport.

Mágikus erejűnek hitték a viselőjüket betegségetől, sebesüléstől, boszorkánypraktikáktól, ártó szándéktól, szemmel veréstől megvédő amuletteket, talizmánokat. A választék szinte végtelen volt a nyakban hordott fokhagymától a drágaköveken, lyukas pénzen, macskafogon, kisebb mennyköveken át az akasztott ember köteléig. Az ametisztből készített amulettek

például az iszákosságtól óvtak (volna), amint azt a féldrágakő amethüsztosz (azaz: 'nem részegítő') görög szóból eredő neve is bizonyítja.

A magukat Észak-Egyiptom 'Chemí' nevéből alkímistáknak nevező tudósok – valamint szélhámosok – évezredek át próbálkoztak a minden kórságból kigyógyító és a fémeket arannyá vagy ezüssté változtató „bölcsek kövének” előállításával. Aranyat és életelixírt ugyan nem sikerült előállítaniuk, számos gyógyhatású anyagot viszont igen, és végső soron kísérleteiknek köszönhető az orvosi vegytan és a kémia tudományának megszületése.

Az egyiptomiak hite szerint a szent szkarabeuszt ábrázoló amulett távoltartotta a betegségeket és meghosszabbította az életet

A hagyomány szerint a legelső alkímista Hermész Triszmegisztoosz ('Háromszor magasztos Hermész') egyiptomi tudós volt, aki a bölcsek kövének titkát a sírjában megtalálta, majd megsemmisült Smaragdtáblára írta le (mozaik a siennai katedrálisban)

Idős alkímista és laboratóriumának kellékei – könyvek, kemence, fűjtató, fogók, tégelyek, lepárló berendezés, mozsár és lókoponya – David Teniers festményén (Az alkímista, 1680)

Pályázat

1. Az ókori mozaik Aszklépioszt, a gyógyítás görög istenét ábrázolja egy töprengő orvos és egy beteg vándor társaságában. Ki a kép bal oldalán látható, Aszklépiosz leszármazottjának tartott híres görög orvos?

- A. Avicenna
- B. Galenus
- C. Hippokratész

A leghíresebb ókori görög orvos szülőhelyén, Kósz szigetén őrzött mozaik

4. Ki volt az a 12. század első felében élt magyar királylány – Szent László leánya, II. János bizánci császár felesége – aki megalapította a bizánci Pantokrátor kolostort és területén azt az 50 ágyas kórházat, amely utóbb példaképpül szolgált a középkori Európa kórházainak építésekor?

- A. Szent Erzsébet
- B. Szent Margit
- C. Szent Piroska

Az Árpád-házi szentet ábrázoló mozaik az isztambuli Hagia Szophia bazilikában

2. Id. Pieter Bruegel metszetén a különböző mesterségek tudói – hajós, ács, kőműves, hentes – mellett két orvosdoktor is látunk. Mi lehet a kép jobb oldalán álló orvos által tanulmányozott lombikban?

- A. víz, hogy a haldoklót megításhassa
- B. vizelet, hogy a betegséget diagnosztizálni tudja
- C. növényi olaj a beteg fájdalmának csillapítására

Id. Pieter Bruegel: Tudás (részlet, 1559)

5. Mi az orvosi neve a *dögvesz*, *döghalál*, *dögmirigy*, *fekete halál* néven emlegetett és áldozatok százazreit követelő – 1456-ban Hunyadi János és Kapisztrán János halálát is okozó – járványos betegségnek, amelynek kitörésekor az orvosok a képen látható, igen különös maszkokkal védekeztek?

- A. himlő
- B. kolera
- C. pestis

Doktor Csőr (Paul Fürst metszete, 1656)

3. Mire használták a népi gyógyászatban a frászkarikának nevezett nagyméretű perecet?

- A. ajtó fölé akasztva távol tartotta az ártó szellemeket
- B. átbújtatták rajta a görcsöktől szenvedő beteg gyermeket
- C. elfogyasztása a szemmel verés ellen védte a családot

Keletlen kenyértésztaából sült frászkarika

6. Napjaink számos illetlen kifejezése, szitokszava egykor súlyos betegség népi, illetve régi orvosi szakszövegekben előforduló neve volt. Társítsd az alábbi szavakat eredeti jelentésükkel (és ha használnád őket, gondolj előbb arra, mit is kívánsz barátaidnak!):

- 1. csúz
- 2. fene
- 3. frász
- 4. fészkes fene, franc, rosseb, süly, süly
- 5. hagymáz
- 6. kórság, nyavalya
- 7. nyavalyatörés

- A. betegség
- B. epilepszia
- C. fekély, kiütéssel járó bőrbetegség
- D. görcsökkel járó betegség
- E. reuma
- F. tífusz
- G. vérbaj (szifilisz)

Jó sztori

Közhely, hogy mióta ember az ember (bár ez nem is olyan pontos megállapítás), történeteket mesél. És ezeknek a történeteknek van bizonyos szerkezetük, attól függetlenül, hogy kik és milyen korban mesélik őket. Ennek a szerkezetnek köszönhető, hogy azok, akik a mesélőt hallgatják, olvassák, nézik, megértik az illető történetet. A szerkezet nélküli vagy minimális szerkezettel bíró történetek nem, illetve nehezen érthetőek. Az ember ilyenkor leteszi a könyvet, kikapcsolja a rádiót vagy a tévét, kimegy a színházból vagy a moziból. Nem véletlen, hogy például a *Don Quijote* századokon átívelő bestseller (és egyébek mellett számtalan színházi és filmes feldolgozás ihletője), ellentétben, mondjuk, Alain Robbe-Grillet *Tavalay Marienbadban* című szövegével (mert történetnek alig nevezhető), amely alig keresett, kizárólag az úgynevezett vájtszemű olvasók által díjazott mű. (Alain Resnais csinált ugyan egy filmet a szöveg alapján, de ezt is csak vájtszeműek nézik.)

Ez van, barátaim. És hogy miért van ez? A válasz egyszerű. A mindenkori olvasó, hallgató, néző, vagyis a Befogadó egyetlen dologra vágyik, amikor olvas, hallgat vagy néz. A szórakozásra. És ez esetben mindegy, hogy közben fél, nevet, szomorkodik, netán sír vagy halálra izgulja-e magát. A szórakozás megvan. Már ha olyan az a történet.

Nos, egy bizonyos Robert McKee erre tanítja a történetmesélésre vágyókat *Story* című könyvében. (A teljes cím egy kicsit talán ijesztő, a pontosság kedvéért mégis leírom: *Story – A forgatókönyv anyaga, szerkezete és alapelvei*.) De ne ijedeztetek, barátaim, maga a könyv nem olyan rémes. Sőt! Ahhoz képest, hogy szakkönyv, rettenetesen szórakoztató. A történetírás jól megírt története. És természetesen nem CSAK azoknak szól, akik valamilyen oknál fogva filmforgatókönyvet írnak vagy akarnak írni. Tulajdonképpen széles olvasóközönségnek szánt szórakoztató könyv. A magyar fordítás a kolozsvári Filmtett Egyesület érdeme (közelebbről a fordítóké, Jakab-Benke Nándoré és Zágoni Balázsé), és azon ritka esetek egyikét jelenti, amikor egy igazán jelentős szakkönyv fordítása terén Erdély megelőzi Magyarországot. (Nem semmi!)

Nézzük, miről is van szó. A könyv 356 oldalas. De ettől sem kell megijedni. A szöveg annyira közvetlen, egyszerű és világos, hogy egyetlen egyetlen se kell

a megértéshez. Ráadásul hiányoznak belőle a tudós könyvekben sokszor hemzsegó lábjegyzetek, amelyek gyakran még érthetlenebbé teszik az amúgy is többszörösen kódolt szövegtestet. (Esküszöm, néha úgy érzem, ezek a tudósfejek azért írnak ilyen titkosírással, nehogy az egyetemi ranglétra beavatási szertartásain át nem esett olvasó véletlenül megértse valamit a mondókájukból.) Szóval: gond nélkül olvasható. Aztán: a szerző nem szabályokat sorol. A világ történeteinek szerkezete alapján vonja le a szükséges következtetéseket. Ahhoz, hogy érthető történet kerekedjen ki az író (mindegy, hogy forgatókönyvet, drámát, novellát vagy éppen számítógépes játék történeháttérét írja) tolla alól, bizonyos alapelveket tiszteletben kell tartania. Mert ha nem teszi, akkor az imént idézett Befogadó nem fogja elolvasni, megnézni vagy végigjátszani azt, amit keserves munkával megteremtett. Aztán: McKee nem elméletet ír. Vagyis nem beszél a levegőbe. Konkrét filmeket elemezve mutatja be, mi a jó, hol leleselkednek a csapdák, és hol a hiba. Nem állítom, hogy a szerző valamiféle abszolút Igazság birtokosa, viszont tény, hogy működő rendszert oszt meg az olvasóval.

És ezzel elérkeztünk a következő kérdéshez: mire jó ez a könyv? Na, hát ez a legnehezebb. Könnyű mondani: hát arra jó, hogy valaki remek forgatókönyveket írjon. Ez így igaz is, viszont nem tudom, hányan ragadnak majd tollat vagy billentyűzetet, hogy a kötet elolvasása után filmforgatókönyveket írjanak. Bizony, ahhoz nemcsak tudás kell. Pénz is. Ez pedig eléggé hibádzik, legalábbis nálunk. Persze, lehet pénz nélkül is jó filmet csinálni. Tudtommal a filmtörténet legolcsóbb nagyjátékfilmje Marc Price 2008-as, *Colin* című alkotása. Mindössze 75 dollárba került, ráadásul zombihorror, ami általában elég költséges műfaj. (Az csak hab a tortán, hogy Cannes-ban is bemutatták, ami nagyon nagy dolog.) De nem mindenki eléggé örült ahhoz, hogy ezt az utat válassza. Akkor megmarad a kérdés: mi a fenének olvassak el egy baromi hosszú szakkönyvet? Hát például azért, hogy a fejedben lévő történetmorzsák káoszában rendet teremthess. Hogy szórakozz, amikor leírsz vagy elmesélsz valamit. És ne csak te, hanem azok is szórakozzanak, akik olvasnak vagy hallgatnak. Magyarán: hogy jó történeteid legyenek. Ami, bármilyen furcsán hangzik is, nagyon, de nagyon nagy dolog.

Cimbi naplója

Szijasztok!

Mostan nálunk ép hatalmas pejhekben hull a zeső de remélem hamarosan viszateszik a cserepeket amit lefujt a szél s akkor nem kell esernyővel üjje a gép előtt. Ez a tél már csak ijen volt, hol nyakig érő szél fújt, hol térdig érő köd vót de sose volt rendes idő, kivéve amikor rendes idő volt. A jégen meg is csúszot a magyar tanárnéni és 1ből balesetett szenvedet. Nem tudom miért mongyák hogy baleset, amikor a job keze tört el, aról ne is beszélve, hogy nekünk is sokal job volt, amig hejetesítették. Egy nyugdijas tanár jött, ojan rövidlátó volt szegény, hogy mindig krétás lett az orra ha a táblára irt. Feledékeny volt, háromszor vettük fel ugyanasztot a leckét, a végin már én is megtanultam, így szerencsére megvan az első jójegyem a félévbe, egy 7es. Egyébként még sántított is szegény, jól mongya apuci, hogy a természet mindenkit kárpotol valamivel. Ha rövideb az egyik láb, hosszab a másik.

Ithon minden a régi, anyi a változás hogy nem kell öröké virágokat locsojgak, met ahogy emlittetem, befolyik az esőviz sa hólé a virágokra.

Asztot még lehet nem irtam, hogy anyuci fogyókurázni kezdet. Amijóta én emléxem már vagy tizenödüdikszer. Minden tavaszal elkezdí, asztán nyáron készül rá lel-kileg, öszre alábhagy a lelkesedése s télen újratervezi. Most egy új diétát kezdet, tejsokki és sétahajozás a neve. A lényeg, ahogy apuci mongya, séta, ha jó, ha nem jó. Megvett egy csomó új fogyásos könyvet, fogyot is 3 kilot, amig hazacipelte, és ételre se maratt pénzünk. A tejsokit pedig azért eszi, met elveszi az étvágyat. Minél több csokit eszik, annál inkább nem kívánja a töbi ételt. Akkor érezte hogy elkezdí a fogyokurát amikor apuci rászólt mecs közbe. Kezdődött a mecs samig anyuci elsétált a tévé előtt addig az egyik himnuszt már el is énekelték. Ezzel már apucinál is betelt a pohár és miután kiitta, szóvá tete anyucinak a hejzetet. Azóta anyuci uszni is jár, bár az uszás apuci szerint nem bisztos hogy jó a zalaknak. Például ott vannak a bálnák.

Enyi fért mai levelembe, szijasztok.

Éjjen a csengő, éjjen a hoszú szünet!

Tavaszi hódítás

Csillag István rajzai

Kirándulás a Csukás-hegységbe

A Csukás-hegység az egyik legkedveltebb célpont túrák, osztálykirándulások szervezéséhez. Megközelítése a legkönnyebben Brassó irányából, Hétfalut elhagyva, autóval vagy autóbusszal lehetséges. Bár legmagasabb pontja nem éri el a 2000 métert (a Csukás-csúcs 1954 méter magas), mégis a túra szervezésénél nem árt figyelembe venni, hogy a hegyekben, így a Csukásban is sokkal rohamosabban változhat az időjárás, akár nyár közepén is érhet váratlan lehűlés, havas eső vagy ami ennél is rosszabb: sűrű köd. Ám szerencsés esetben igencsak formagazdag képződmények, kőalakzatok, emberarcok, gombák, különleges alakú sziklák, csodálatos növények kárpótolnak fáradozásunkért. A sziklák nevei igen beszédesek: Dávid és Góliát, Beszélgető asszonyok, Kőmadár, Bratocsa-i Szfinx stb.

Több túralehetőség közül is választhatunk, felkészültségünk, szállítási eszközeink, a csapat nagyságának függvényében. A gerinctúra 1200 méter felett indul (az 1263 méteren fekvő Bratocsa-hágótól), és a már említett Csukás-csúcs elérését, a főgerinc végigjárását foglalja magába. Végállomás a Vörös-havas menedékház, ahová a busz felmehet. Egy másik lehetőség a Vörös-havas menedékháztól indulva felmenni a csúcsra (esetleg csak a Csukás menedékházig), majd vissza. Innen indul a másik út is, amely a Zákány gerincén vezet végig. Nyáron a havas teljesen vörösnek tűnik a nagyszámú virágzó havasszépétől (rododendron).

Elő hát a hátizsákot, a bakancsot, és irány a Csukás!

Kedves Cimboráim!

Igazi ritkaságot, üdítő frissességű balladás hősi éneket ajánlok figyelmetekbe ezúttal, Izsák Arnold-Róbert toliból. Kár, hogy szerzőnk nem árult el túl sokat magáról írását kísérő levelében, becsszavamra jól jött volna egy fotó és egy rövid életrajz!... Mondom hát tinéktek: nem ártana, ha az elkövetkezőkben az írásaitokhoz mellékelnétek magatokról egy fényképet és leírnátok pár sorban, hogy kik is vagytok, hol éltek, melyik suliban tanultok. Ha már olvassuk, igyekezzünk megismerni is egymást...

Pályázatunkra is érkeznek írások, de még közel sincs vége, használjátok ki a lehetőséget. Amint a rovatban is olvasható, izgalmas szövegeket küldtetek, és remélem, alkotókedvetek azóta sem hagyott alább. Amit fentebb írtam, az a pályázóinkra is érvényes, és hangsúlyoznám a legfontosabbat: ha nem külditek el az elérhetőségeiteket (lehetőleg elektronikus postacímeket), akkor nagyon nehezen tudunk szót érteni... Az én címem továbbra is farkaswellmann@gmail.com, ide várom írásaitokat szeretettel! **(F. W. E.)**

IZSÁK ARNOLD-RÓBERT

Szerelem – áldás-e vagy átok?

(költemény egy vitézről)

I.

Hová siet vajon vitéz lovag Sándor?
Miért porzik az út lova patájától?
Miért van rajta legeslegszebb ruhája,
S miért van kardja, fegyvere, lovára pakolva?

Királyhoz siet ő, fel a királyhoz,
Aranykerítésű gyémántpalotához.
Király kertjéből kell három szál rózsza,
Az Sándor szerelmének váltságdíja.

Mert néki szerelme, szépséges Júlia,
Néki, Sándornak a következőt mondta:
„Hozz nékem rózsát, de a legszebbeket,
Mely a királynál van, s akkor tied leszek.”

Ezért van őrajta legeslegszebb ruhája,
S ezért van pej lova fegyverrel pakolva.
Szép ruhába megy, hogy kérjen rózsát,
Fegyverével, ha kell, kiállja a próbát.

Vágtat, mint a szélvész, mint a madár,
Vágtat hold fényénél, napnak világánál.
S egyik reggel lova csak hirtelen megáll,
Meggillantja a várat napnak sugaránál.

Hetvenhét tornyán hetvenhét ablak,
Körülötte szállnak varjúmadarak.
Fekete zászló leng a kaputornyon,
Gyász, ború ülnek e szép váron.

Közelebb érve kérdi a strázsától:
„Miért ily fekete e szép vár a gyásztól?”
„Haj, ne is kérdezd, drága barátom,
Nagy szomorúság ül a királyi váron.

Királynak kertjébe fenevad költözött,
Minden derék vitézt, ó, leöldösött,
Azóta a király s udvarnépe várja,
Ki olyan bátor, hogy avval kiállna.”

„Vigy a királyhoz, jó strázsa barátom,
szörnyű fenevaddal engedjél kiállnom.”
Viszi a királyhoz alabárdos strázsa,
Királynak a bűtől megöszült szakálla.

„Ki vagy te, fiam, ily nagy bátorsággal?”
Szóla pedig Sándor alázatossággal:
„Sándor vitéz vagyok, messzi Székelyföldről,
Ide vagyok küldve édes kedvesemtől.

Megkért, hogy hozzak három szál rózsát
Az egész országból a három legszebb rózsát.”
„Megkapod, megkapod, csak a szörnyet győzd le,
Busás jutalmat kap annak legyőzője.”

„Nem kell nékem egyéb, csak három szál rózsza,
Boldogságom, szerelmem, életem váltságdíja.”
Avval lemene a rettegett kertbe,
A hétfejű szörnyel szembenéze.

„Júliáért!” ordított, s csapott,
Szörnynek fejéből egyet levágott.
De ahogy fejét levágta,
Rögtön kettő nőtt utána.

II.

Ekkor azonban leszállott az este,
Csendes lett a király palotája, kertje.

Emigyen gondolkodott Sándor magában:
„Ejnye, e kertben halhatatlan sárkány van.”

Másnap reggel, piros hajnalon,
Kinézett Sándor a rácsos ablakon.
Azt hívé, megbolondult látása,
Sárkány helyett fekete ebet láta.

Nem nyúlt hozzá, eltelt egy nap,
S másnap a kelő sugarak
a kertben újra sárkányra leltek.
„Hát ez meg hogy lehet?”

Kérdezte Sándor, s ekkor
Egy pillangó szállt hozzá, s szólt:
„Egyik nap sárkány, máskor meg eb,
Eb formájában könnyen legyőzheted.”

Ismét várt, ismét egy napot,
Aztán kezébe vett kardot, pajzsot,
S lement a kertbe,
S az ebbel megütköze.

Csodák csodájára az eb kiterült,
Az egész kert kivirult, kizöldült.
Pompás rózsákkal volt tele a kert,
Milyeneket Sándor álmodni sem mert.

Igen ám, de a rózsákat varázsburok védte,
A mi Sándor hősiünk kis örömére.
Ekkor újra megjelent a pillangó,
Mondá néki azt, mi itt írva található:

„A rózsákat varázsburok védi,
Csak egy tündér képes feloldani.
Ő pedig a világ másik felén lakik,
Nehéz lesz eljutnod a kitűzött célig.

De mivel Júliát szívből szereted,
Melléd egy gyors, szép paripát rendelek.
De még így is egy év lesz az út,
Erős lehet az, ki ilyet bírni tud.”

Avval hirtelen eltűnt a lepke,
Helyette egy szilaj ló állott előtte.
„Fussunk, menjünk, Sándor gazdám!”
Tappogott a ló ezeket szólván.

Sándor felült rá, s az elindult,
Az út egy évnyi hosszú volt.
Bejártak hegyeket, tengereket,
Völgyeket, mezőket, réteket.

S egy év múltán célba értek,
Megérkeztek a tündérhez.
„Tudom már, ki vagy, bátor.
Mifelénk is híres vagy ám, Sándor.

Feloldom a burkot, elmehetsz,
Kedvesednek, Júliának rózsákat szedhetsz.”
Sándor, mire észbe kapott,
Már a király kertjében volt.

Maga a király állott őelőtte,
Sándort ily szép szavakkal dicsérte:
„Gratulálok, Sándor, hőse az országnak,
Mától te vagy tulajdonosa a rózsáknak.”

Sándor ezt hálás szívvel megköszönte,
De tudta, hogy otthon várja a kedvese.
Elnézést kért, s elbúcsúzott,
Nyergelt, s lovára ugrott.

Vágtatott, vágtatott, hegyen-völgyön át,
Vitte kedvesének a három szál rózsát.
Ahogyan Székelyföld felé vette útját,
Az úton egy hatalmas szörny állt.

Hét nap, s hét éjjel küzdött,
Hetedik nap végül győzött.
S bár ő szinte otthagya a fogát,
Mégis megvívta újabb diadalát.

III.

Sietett tovább, sietett haza,
Tudta, hogy várja egyetlen mátkája.
Mikor közelebb ért, akkor látta,
Hogy gyászba van borulva a háza.

Kérdi, hogy ki halt meg, csak nem kedvese?
Ó, jaj, de ő volt, temetőben teste.
Kiment a sírhoz, s oda leborula,
Két barna szeméből sűrű könnye hulla.

Könnyével öntözte kedvesének sírját,
Úgy történt minden, ahogyan itt írják:
E fájdalmas könnyekre a koporsó feltárult,
Mi vitéz Sándorunk csak állt ott és bámult.

Kilépett a sírből rég látott mátkája,
Sándornak végtelen volt a vigassága.
„Júlia, tessék, itt vannak a rózsák!”
„Látom, Sándorom, kiálltad a próbát.

Nem haltam meg, csak próbára tettelek,
Megnéztem hűséged, szívedet, lelkedet.”
Avval örök esküt fogadtak egymásnak,
Éltek a jókedvnek, éltek a vígságnak.

S kérdem én, a szerelem áldás-e vagy átok?
Nem tudom, de majd ti kitaláljátok.

Pályázatunkra érkezett

PUSKÁS RÉKA

(VI. A oszt., József Attila Általános Iskola, Csíkszereda)

Csillagom

A legjobb barátom volt. Meleg, csokoládébarna szemével úgy tudott nézni, hogy attól a lábujjam hegyétől a fejem búbjáig megremegtem. Sima, egyenes homlokát két finomvonalú szemöldök ívelte. Bőre tejeskávészínű. Arcát gesztenyebarna, selymes, puha haj keretezte, ami már annyira meg volt növe, hogy már majdnem az állát súrolta. Egyszerűen egész lényében csodálatos volt.

Akárhányszor csak hozzám ért, testemen kósza áram futott végig, szívem meglódult, és hangos dübörgésbe kezdett. Én sohasem hallottam, hogy az ő szíve is felelt volna az érintésemre, de tudtam, hogy szeret. Még ha nem is mutatta ki.

Sosem értettem meg, mi történt. Csak azt tudom, hogy egy nap finom csókot lehelt homlokomra, és eltűnt. Szó szerint. Amelyik pillanatban már nem láttam magam előtt, megjelent az égen egy csillag. Kétszer annyira ragyogott, mint a többi.

Én meg csak álltam ott bambán, megtörtén. Éreztem, hogy most láttam Őt utoljára. Nem hagyott mást maga után, csak fájdalmat, és én mégis görcsösen kapaszkodtam ebbe a lüktető érzésbe, mert csak ez bizonyította, hogy Ő tényleg létezett, hogy nem csak mámoros képzelgés volt az egész. Rettegtem attól, hogy milyen gyorsan felejték, hogy egy nap majd nem fogom tudni felidézni arca vonásait, szemének színét, de legfőképp azt, hogy mit éreztem iránta.

Viccsarok

A pszichiáter várótermében két páciens álldogál.

Kérdezi egyik a másiktól:

- Ön most érkezett vagy már távozni készül?
- Kérem, ha én azt tudnám, akkor nem lennék itt.

Egy borongós őszi napon az öreg indián elmegy a varázslóhoz és megkérdezi:

- Milyen lesz a tél?
- Kemény, hideg tél lesz.
- Biztos?
- Biztos.
- Gyűjtsek fát?
- Még kérjed? Gyűjts!
- A családom is gyűjtsön?
- A családod is.
- Az egész törzs gyűjtsön?
- Az egész törzs... Persze.

Az öreg elballag, a varázslónak pedig kezd rossz lelkiismerete lenni. Mi van, ha felesleges munkát adott

az öregnek? Hát bemegy a városba, a meteorológiai intézetbe, és megkérdezi:

- Milyen lesz a tél?
- Kemény, hideg tél lesz.
- Biztos?
- Biztos. A szatellit-felvételeken remekül látszik, hogy az indiánok már mindenfelé gyűjtik a fát...

Korán reggel egy autó beragad az országút közepén egy sáros gödörbe. Arra jön egy gazda a lovaskocsijával, és megszólítja a sofőrt:

- Látom, elakadt. Várjon, majd én segítek.
- Kivontatja az autót, a vezető hálából ad neki egy ezrest.
- A gazda megköszöni, és elégedetten elteszi.
- Tegnap este óta ez a huszadik autó, amit kihúztam - mondja.
- Hogyhogy? Maga még éjjel is erre jár?
- Igen, akkor hordom a gödörbe a vizet.

Játékkalauz Karinthyval

Nyelvhelyesség és játék

I. Igésített testrészek

A játék megtalálható Karinthy Frigyes *Nyelvelés* című kötetében. Olyan igéket kell keresnetek, amelyek valamilyen testrész nevéből származnak. Vigyázzatok, igéket gyűjtsetek tehát és testrészekre vonatkozó főneveket! Ha a test kívülről látható részei „elfogynának” a játék folyamán, gondolkodjatok azon, milyen szervek találhatóak a test belsejében. Íme egy példa: szem – szemel, szemez

Legkevesebb 10 testrészhez kapcsoljatok egy-egy igét! Tízen felül ahány testrészt sikerül igésíteni, annyi pontot adunk a játékosnak.

II. Helyes ejtési lottó

Jegyezzétek le a helytelenül ejtett szavak előtti számokat, és adjátok meg a helyes ejtémódot! Zárójelben a helyes írásmódot adtuk meg!

1. szánja bűneit
(szánja bűneit)	7. dvorzsák (Dvořák,
Antonín)
2. szofoklész
(Szophoklész)	8. góte (Goethe)
3. cürih (Zürich)	9. doh (doh)
4. cselszi (Chelsea)	10. battányi (Batthyány
Lajos)
5. dzsid (Gide, André)	11. jékeli (Jékely Zoltán)
6. dümá (Dumas,
Alexandre)	12. ügo (Hugo, Victor)
	13. eggyesek (egyesek)

Zsigmond Győző

Berakós rejtvény

Helyezzétek el a megadott szavakat a mellékelt hálóa. Ha sikerült, akkor a középső, kiemelt függőleges oszlopban egy legendás 1848-as hős neve alakul ki, ez lesz a véső megfejtés!

2 betűsek: AK, AT, J, LI, NB, OH, ÓZ, TZ

3 betűsek: DAL, DOB, ELŐ, ERŐ, HAS, IMA, IRÓ, LEÓ, LÓT, RAP, SZÓ, TAL

4 betűsek: OKOS, OMÁR, SAMU, ZOLI

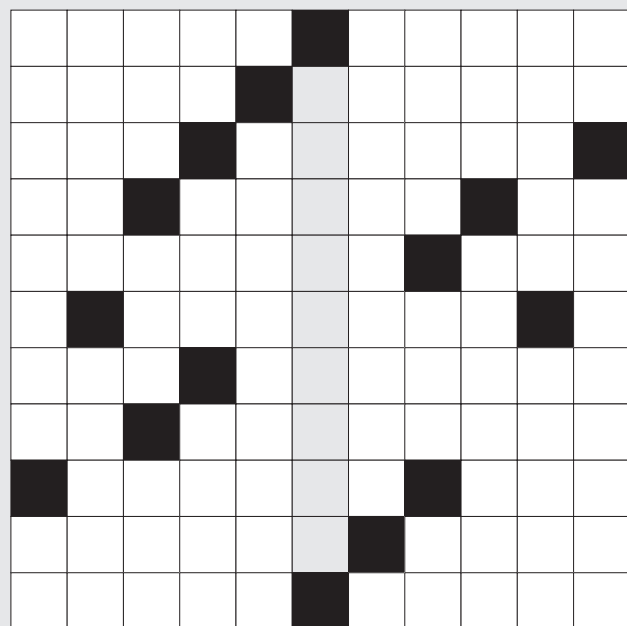
5 betűsek: ÁTRÁZ, EZÓTA, HABOS, KAPUS, KOTTA, ÓHAZA, SIRIT, SZELŐ, TRÓJA, ZORBA

6 betűsek: ATAMÁN, GOKART, ÓRATOK, TÁROLÓ

7 betűsek: RÁDOBÁS, TASAKOS, ZSAROLÓ

8 betűsek: OLASZ ÓRA, SZENTELŐ

9 betűsek: KOROSODIK, TAKARITÁS

Csillag István rajza

Betűkivonás

Írjátok be először a meghatározásoknak megfelelő 5 betűs szavakat a táblázat első részébe, utána a 3 betűseket a kivonás jel után. A 3 betűsek minden betűje szerepel az első 5 betűs szóban. Ha ez megvan, vonjátok ki, azaz húzzátok ki az 5 betűs szavakból a 3 betűsek betűit, majd ami megmarad, ugyanabban a sorrendben, másoljátok át a táblázat harmadik részébe, az egyenlőség jel után. Ha jól dolgoztatok, akkor ezeket a betűket folyamatosan összeolvasva egy, az 1848-as forradalomban nagy szerepet játszó ifjú neve lesz a végső megfejtés!

Meghatározások:

A. Öt betűsek

1. Hóborított, de a nagy hegyeket is nevezik így. 2. ... tesz, megemlít. 3. Az ágyban a fejünk alá tesszük. 4.

Mankó. 5. Nem romlik meg az eltett befőtt, vagy tovább nem esik az eső.

B. Három betűsek

6. A test első, része, szemben a háttal. 7. Esőn vagy vízben álló. 8. Központi csillagunk vagy 24 óra. 9. Kis kacska, Vuk első zsákmánya Fekete István regényében. 10. Talál.

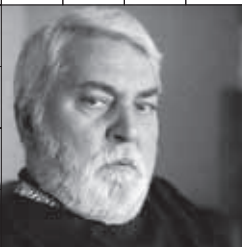
1					-	6			=		
2						-	7			=	
3						-	8			=	
4						-	9			=	
5						-	10			=	

Skandi (1.)

	Az utazó műve	A legnagyobb székely utazó	Ebben a korban élt Cézár	Tesz	Bróm	Kis fekvőbútor	Nátrium	Büntető törvénykönyv	Névelő	Gyomnövény	Az első férfi	Lakatoltat	Itt van eltemetve az utazó
Urán		Műsor-szórás											
Lepelni próbál									Halaszt ... ér, befog				
...kapok, verekedés					Ipszilón Hektoliter		Nyilméreg Tenyérét összeveri						
A lakat is ez				Meggyő-ződés Főpap				Férfinév (március 7.) Betegség jele					
Földet forgat			Tolvajt szülhet Izmos								Üres tok! Bádóg		
Egyes!	Kepe közepe! Becézett Alexandra				Drágakő Segít					Portugál autójel A nagy varázsló		Egye! Csillagkép	
Arany egység						Kigyóhang Karó, bot			Svéd férfinév Tűzön hangot ad				
Eseményt elmondó								Cséplés helye Partner					
Vadász rejteke				Jelentése: sok Mértani test						Újság Nulla			
Jelentése: volt			Jelkulcs Hallafta				Kerti szerszám Észak				Rodli rész A tűz közepe!		
Tonna	Maró anyag Levegővel kapcsolatos					Ésszel felfog Robbanás hangja				Nőstény szarvas Az utazó rangja			
Kiszárad a forrás							Sérülés Pincészag						
Szemmel figyel				Sokat tanult A végén oszt!				Tetejére Középen avull					
	Gyom Volt				Terepjáró márká Origó								
Az utazó francia író-barátja													

Skandi (2.)

	Az idézet első sora	A fej hátsó része	Régi magyar férfinév	A teve rokona	Régebb bolygónak tartották	Sugár	Francia énekes	Az 5. kerék az autóban	Afrikai vírus (EBOLA)	Állóvíz	Névmás	Irodalomtudomány	
Az idézet második sora	↓	↓											↓
Egyes!													
Mérték nélküli eszik						Eger védője					Szintén		
Időmérő mánusa						Tartó				Becézett Elemér	Kútya		
Félig halk			Parányi rész					Kisérletező terem					
Jövendőmondó			Erdélyi megye					Zorro				Paripa	
Méter		Izzó közepel											
Diszes		Ruhára varrják							Magyar országgyűlés színhely				
Becézett Gabriella									... sztar, vetélkedő				
Korai gyümölcs									Kén vegyjele				
Bűnt papnak megvaló	GY				Kecskehang		Ragad	Winnetou népe	Éles hangon kiált	Kopasz		Orvosnál mondjuk	
Sport Club röviden			Szatmári autójel			Házat javít			Nincs haja	Iskolai bútor		Kezdőpont	
Becézett Zsófia			Elődéz			Orosz autó							
Spanyol autójel		Körömmel kiszed		Kiszárad a forrás							Görög betű		
Kiabál		Szintén		Járom						Az egyik nem	Újság		
					Ellenszegülés				Nem sűrű	Higany vegyjele			Liter
					Belga autójel				Ház közepel				

Szelvény

Cimbora Kaláka Pályázat • 2012. március

3. FORDULÓ

Név: _____ Otthoni postacím: _____

Iskola, osztály: _____ Telefonszám: _____

E-mail cím: _____

Barangoló pályázati kérdések

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- a. _____, b. _____, c. _____, d. _____, e. _____, f. _____

Szócsavargó

- _____
- _____

Keresztrejtvények

- Betűkivonás: _____
- Berakós rejtvény: _____
- Skandi (1.) _____
- Skandi (2.) _____

Beküldési határidő: 2012. április 10.

KÓNYA ÉVA

Gyógyítók a képzőművészetben

Hieronymus Bosch flamand festő orvosa éppen a „bolondság követ” távolítja el a páciens koponyájából, a doktor fején látható fordított tölcsér pedig – a művész jelképtárában – a családságot, a sarlatánságot jelképezi (A balgaság gyógyítása vagy Kőoperáció, 1490 körül)

Az ókorban az orvosi tudás birtokosai a papok voltak, orvosi rendelökként pedig a gyógyító istenek templomai szolgáltak (John William Waterhouse: Beteg gyermek Aszklépiosz templomában, 1877)

Árpád-házi Szent Erzsébetet, aki életének utolsó éveit a betegek ápolására és az elesettek megsegítésére fordította, a terhes asszonyok és a családok védőszentjeként tisztelik (Liezen-Mayer Sándor: Árpád-házi Szent Erzsébet és a koldusasszony, 1882-1885)

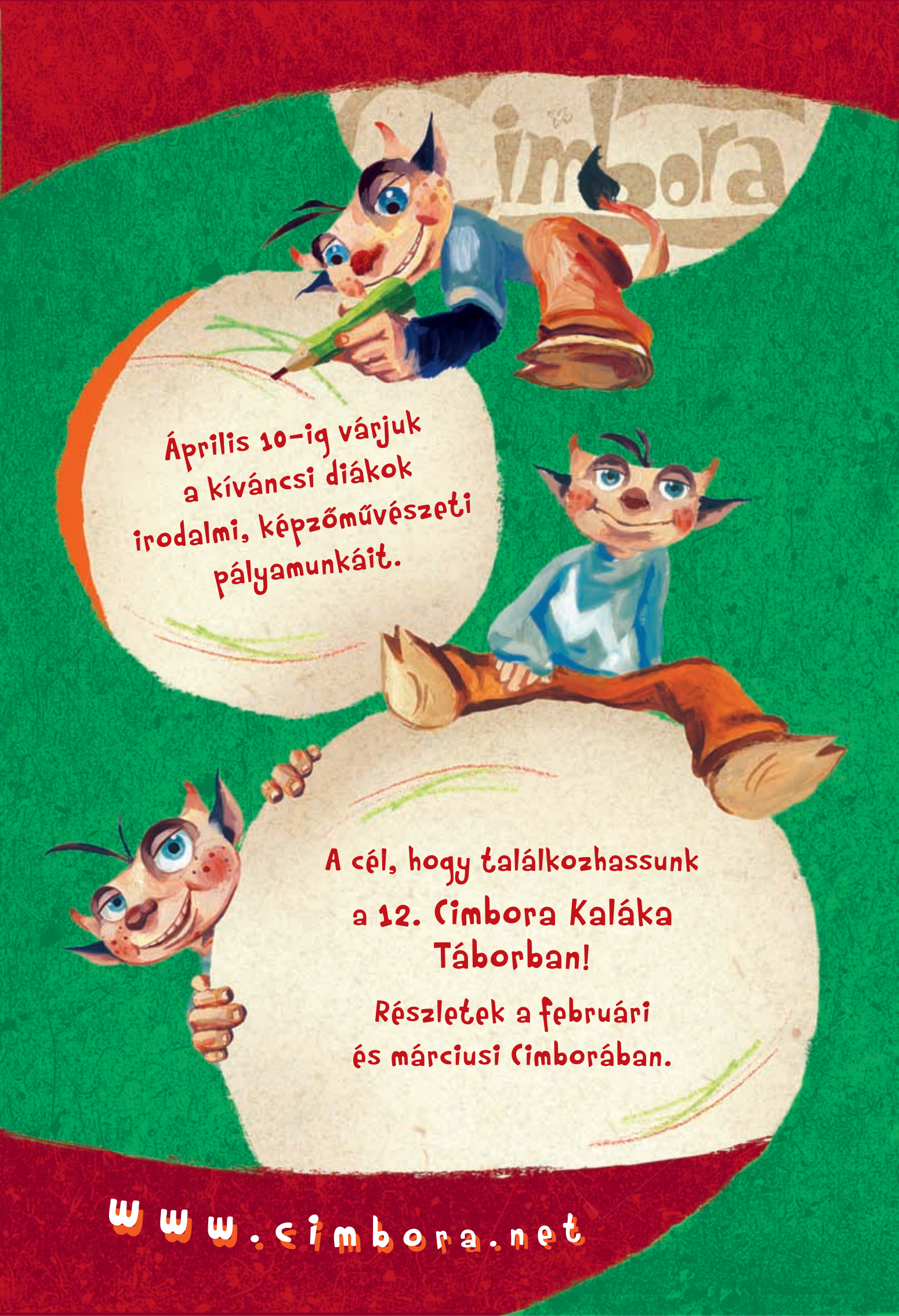
Középkori kórterem betegekkel, ápolókkal, félmeztelen sebesültekkel, elegáns látogatókkal, szerzetesekkel, vétkeik meggyónó haldoklóval, valamint kutyával és macskával Domenico di Bartolo falfestményén (1441-1442)

A falusi konyhában berendezett laboratóriumban – amint az id. Pieter Bruegel németalföldi festőtől elvárható – a titkos iratokat tanulmányozó, téglékben vegyszereket hevítő alkímisták és a tüzet szító segédek mellett ott vannak a várható robbanás elől az ablakon át menekülők is (Az alkímista, 1558)

Albrecht Dürer festménye azt a pillanatot örökíti meg, amikor a gyermek Jézus betért a templomba, és – a Lukács evangéliumában leírtak szerint – a legkiválóbb tudósok „elálmélkodának az ő értelmén és az ő feleletein” (Jézus az orvosok körében, 1506)

Április 10-ig várjuk
a kíváncsi diákok
irodalmi, képzőművészeti
pályamunkáit.

A cél, hogy találkozhassunk
a 12. Cimborá Kaláka
Táborban!

Részletek a februári
és márciusi Cimborában.

www.cimboranet.net